

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Fenomén čarodějnictví v USA

Jitka Jiterská

Plzeň 2018

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Evropská kulturní studia

Diplomová práce

Fenomén čarodějnictví v USA

Jitka Jiterská

Vedoucí práce:

PhDr. Roman Kodet, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2018

Poděkování

Mé poděkování patří PhDr. Romanu Kodetovi, Ph.D. za odborné vedení, trpělivost a cenné rady, které mi v průběhu zpracování diplomové práce věnoval.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně a veškeré použité prameny jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Plzeň, duben 2018

Obsah

ÚVOD	1
1 CHARAKTERISTIKA A VÝVOJ ČARODĚJNICTVÍ.....	5
1.1 Čarodějnice a metody jejich usvědčení.....	10
2 POČÁTKY ČARODĚJNICKÝCH PROCESŮ V NOVÉ ANGLII.....	14
2.1 Kolonizace a její socio-kulturní pozadí.....	14
2.2 První případy čarodějnictví v britských koloniích.....	19
3 SALEM 1692	24
3.1 Příčiny salemského procesu	24
3.2 Analýza salemského procesu.....	30
3.3 Důsledky salemského procesu.....	35
4 „HON NA ČARODĚJNICE“ V MODERNÍCH DĚJINÁCH USA	38
4.1 Případ Sacco & Vanzetti.....	39
4.2 McCarthismus.....	42
5 ROZBOR LITERÁRNÍHO DÍLA ČARODĚJKY ZE SALEMU	48
6 KOMPARATIVNÍ ANALÝZA	52
6.1 Dílo vs. realita - hledání paralel	52
6.2 Kritické přijetí a vliv	54
6.3 Otakar Vávra a <i>Kladivo na čarodějnice</i>	55
ZÁVĚR	59
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	62

Literatura.....	62
Internetové zdroje.....	64
RESUMÉ	66

Úvod

Hlavním cílem diplomové práce, jež nese název *Fenomén čarodějnictví v USA*, je sledování historického vývoje čarodějnictví na území Severní Ameriky, a to s původním zaměřením na anglosaské koloniální obyvatelstvo. Zjištěná fakta, prezentovaná v úvodních kapitolách, budou následně konfrontována s literárním zpracováním amerického dramatika Arthura Millera, který svým dílem z 50. let 20. století s názvem *Čarodějky ze Salemu (The Crucible)* reagoval na soudobou politickou situaci USA. Z tohoto důvodu nebude práce zaměřena pouze na analýzu salemského procesu z roku 1692, ale zběžně i na novodobé případy „honů na čarodějnice“ z první poloviny století minulého, jež byly motivovány zejména politickou ideologií a představovaly jeden z hlavních podnětů pro zpracování Millerova dramatu. Hlavními otázkami tedy bude, do jaké míry se autor ve svém dramatickém zpracování držel historických faktů a jaké podobnosti shledával v obou případech „honů na čarodějnice“, příp. jaký vliv má jeho dílo v dnešní době a zda je možno jej stále vnímat jako alegorické i s ohledem k současné politické situaci.

Práce je rozdělena do několika hlavních částí. První kapitola se zaměřuje na stručné vysvětlení pojmu čarodějnice a čarodějnictví a jeho vnímání v průběhu historie, zejména z pohledu církve. Tato kapitola je zásadní pro porozumění historickému a náboženskému kontextu zkoumaného problému. Fakta jsou řazena pokud možno chronologicky pro zajištění komplexnosti a srozumitelnosti textu, tj. od prvních výskytů procesů s čarodějnicemi v 11. století až po jejich postupné vymizení zhruba o sedm set let později. Kapitola se rovněž věnuje problematice rozpoznání čarodějnice, fyzické tortuře (jež byla hojně využívána zejména v Evropě) a zkouškám, jimž byly domnělé čarodějnice podrobovány, aby byly odhaleny, pokud nebyly usvědčeny svědky. Rozdíl ve vnímání čarodějnictví v kontinentální Evropě a ostrovní Anglii, potažmo v britských koloniích v USA, jsou taktéž stručně analyzovány.

Druhá kapitola se věnuje počátkům kolonizace severoamerického kontinentu britskými obyvateli se zaměřením na příčiny samotného přesídlení a přiblížení vize podoby nového světa. Tato část textu je do práce včleněna z důvodu nastínění způsobu smýšlení puritánského obyvatelstva, který byl jednou z příčin propuknutí paniky. Kapitola se soustředí na jednotlivé britské kolonie, jmenovitě Virginia, Connecticut, Massachusetts, v nichž byly případy čarodějnictví alespoň částečně zdokumentovány.

Téma čarodějnických procesů je sice v cizojazyčné literatuře zpracováno dostatečně, nicméně velká pozornost je věnována právě případu ze Salem Village z roku 1692. Písemné záznamy o případech z jiných oblastí jsou buďto velmi stručné, nebo se nedochovaly vůbec, proto je salemskému případu věnována samostatná, třetí kapitola. V úvodu této kapitoly jsou diskutovány teorie, jež dle historiků zapříčinily hromadné šíření paniky až za hranice Salem Village. Další část textu je soustředěna na samotnou analýzu procesu s ohledem na časovou posloupnost výsledků obviněných, přičemž zmíněny jsou pouze vybrané osoby, jež mají potenciál poskytnout reálnou možnost komparativní analýzy s literárním zpracováním k naplnění záměru práce. Závěr kapitoly krátce zmiňuje důsledky a vliv procesů na obyvatele Salem Village i soudobou americkou společnost.

Čtvrtá kapitola je zaměřena na přiblížení užívání pojmu „hon na čarodějnice“ v moderním politickém a kulturním diskursu. Již úvod této kapitoly naznačuje, že hony na čarodějnice z povědomí americké společnosti zcela nevymizely, byť oběťmi nebyly domnělé čarodějnice, nýbrž představitelé menšinových skupin (ať už rasových, politických či sexuálních). Případ v Salemu se tak stal jakýmsi nešťastným precedentem pro zacházení s osobami odlišných názorů, nestandardního chování či vzhledu. Kapitola je opět sestavena s ohledem na chronologické řazení událostí, aby bylo zřejmé, že hon na čarodějnice ve 20. století začal o několik dekád dříve, než Joseph McCarthy zasedl do úřadu senátora. Pro nastínění nálady ve společnosti jsou popsány některé známé případy odsouzených, které přispějí k vytvoření uceleného obrazu o postavení americké společnosti vůči komunistům a ne-Američanům.

Pátá kapitola představuje a analyzuje literární dílo *Čarodějky ze Salemu*, přičemž je stručně shrnut obsah každého ze čtyř dějství. Tento obsah je následně podroben zkoumání v kapitole šesté, ta na úvod srovnává historická fakta prezentovaná v textu s ohledem na způsob jejich zobrazení v Millerově díle. Hra je dále konfrontována i se soudobou realitou americké společnosti, přičemž jsou zkoumány znaky typické pro politické represe, které lze v jednotlivých dějstvích zachytit a na něž Miller odkazuje. Jedná se tak o rozbor paralel a alegorií, jež jsou v dramatu použity jakožto prostředky k odhalení některých záměrů Millerova dramatického zpracování, a jejich vzájemné srovnání. Pro rozšíření přehledu o rozebírané problematice je zde zahrnuta i komparace s filmovým zpracováním obdobného námětu z 60. let 20. století, a tím je film Otakara

Vávry *Kladivo na čarodějnice*, jenž vychází ze stejnojmenné literární předlohy od Václava Kaplického.

Kromě výše uvedeného literárního zpracování se klíčovými zdroji staly mnohé odborné publikace, z velké části z oblasti literatury cizojazyčné, věnující se tématu čarodějnických procesů a čarodějnictví obecně. Úvodní kapitola práce čerpá především z literatury analyzující historický původ a vývoj čarodějnictví, charakteristiku a možnosti identifikace čarodějnice a v neposlední řadě také vývoj vztahu mezi magií a křesťanskou církví až do doby zřízení inkvizičních tribunálů. Stěžejním dílem se pro tuto část práce stala kniha amerického historika Richarda Kieckhefera s názvem *Magie ve středověku*, v níž se autor soustředí na vývoj magie již od jejích předkřesťanských kořenů. Velmi srozumitelný přehled o historii čarodějnictví rovněž poskytuje poměrně nová publikace *Čarodějnictví: globální historie*, již vydal německý historik Wolfgang Behringer. Jeho text se opírá o nejnovější historické a antropologické výzkumy, autor se snaží poukázat na fakt, že čarodějnictví je stále aktuálním problémem v některých oblastech třetího světa, zejména v Africe. Povrchněji a spíše z antropologického hlediska se této otázce věnuje také další z německých historiků Richard van Dülmen, a to v trilogii *Kultura a každodenní život v raném novověku*, přesněji v díle třetím, jež nese podnázev *Náboženství, magie, osvícenství*.

Pro přiblížení příčin a průběhu osídlení severoamerického kontinentu britskými osadníky, zejména puritány, byly použity tři klíčové publikace. Práce se opírá zejména o první z nich, jejíž autorkou je česká historička, specializující se na kolonizaci a rané období dějin USA, Svatava Raková s její knihou *Dobrodruzi, puritáni a Indiáni*. Jako další doplňující zdroj byly využity *Dějiny amerického národa* od britského historika Paula Johnsona, který mj. sleduje specifický význam náboženských a kulturních angloamerických znaků, které se v americké společnosti vyvíjely od příchodu prvních osadníků. Publikace *Dějiny Spojených států amerických* od autorů Tindall a Shi představuje ucelený a velmi podrobný přehled dějin USA, jejich politického, kulturního a sociálního vývoje, ale i rozvoje filosofického smýšlení. Zdrojem pro seznámení se s počátky čarodějnictví v britských koloniích Nové Anglie bylo významné dílo *The Penguin Book of Witches*, které obsahuje zásadní informace čerpané z pramenných zdrojů, často ze soudních zápisů vyslychaných čarodějnic, a obsahuje ucelené shrnutí veškerých známých obětí čarodějnictví jak v Anglii, tak na dnešním území Spojených států.

Případ ze Salem Village je v cizojazyčné literatuře zpracován poměrně důkladně, pro jeho nastínění a analýzu byla kromě již zmíněných písemných zdrojů použita díla několika amerických historiků, přičemž každé z vybraných děl obsahuje a prezentuje na problematiku čarodějnictví svůj vlastní náhled. Publikace *Salem Possessed* od Paula Boyera a Stephena Nissenbauma se zaměřuje především na sociální pozadí soudních procesů; *The Devil in the Shape of a Woman* od Carol Karlsenové analyzuje stíhání čarodějnic z genderového a demografického hlediska; *In the Devil's Snare* od Mary Beth Nortonové spatřuje ohnisko masově šířící se paniky a strachu z čarodějnic ve válečných konfliktech s domorodými indiánskými kmeny a sleduje tedy spíše politický aspekt problému.

O moderním honu na čarodějnice pojednává mj. Marie-France Toinetová, francouzská vědecká pracovnice zaměřující se na studium politologie USA, v knize *Hon na čarodějnice 1947–1957: Mccarthismus*, avšak pro přiblížení nálad ve společnosti v průběhu soudobých politických represí byly některé informace čerpány přímo z pramenných zdrojů v podobě novinových článků publikovaných v *The New York Times* a *The Gloucester Citizen*. Významným zdrojem této části práce je pak samotné dramatické zpracování Arthura Millera v podobě divadelní hry *The Crucible*.

1 Charakteristika a vývoj čarodějnictví

Výraz „čarodějnictví“ byl zpočátku používán v různých kontextech a neoznačoval nutně čarodějnici tak, jak byla v pozdním středověku a raném novověku chápána inkvizitory, tj. jakožto bytost rituálně uctívající d'ábla. Čarodějnictvím byly označovány formy lidové magie a jiných druhů kouzelnictví.¹ Magie nebyla vždy vztahována k náboženství, byla vnímána spíše jako zvláštní druh řemesla a lze ji definovat jako uplatňování vlastní vůle k uskutečnění změny vědomí či okolní reality.² Objevuje se však i názor, že magie a náboženství jsou navzájem pevně provázány. Dle tohoto vymezení by bylo možno např. na modlitby nahlížet jako na určitý způsob použití magie, kdy člověk využívá vlastní vůle, aby s pomocí božího zásahu změnil svět, který jej obklopuje. Lidé se od počátku věků snažili uchopit smysl života a porozumět vztahu mezi člověkem a přírodou, a zároveň se chtěli podílet na tom, co se ve světě děje, což dalo vzniknout právě lidové magii a čarodějnickým naukám.³

Uvedená definice se však postupem času stále více proměňovala pod vlivem křesťanského smýšlení, až do momentu, kdy čarodějnictví začalo být oficiálně považováno za projev hereze⁴, resp. kacířství.⁵ Lidová magie věřila v podobnou podstatu člověka a kosmu a v živou duši přírody, nebyla to ale otázka nedostatečného přírodovědeckého poznání, která by pro církev představovala zásadní problém, právě naopak, byla to schopnost lidové magie poskytnout člověku alternativní návrh věčné spásy, což bylo velmi problematické, jelikož vykoupení člověka si církev vyhrazovala výlučně pro sebe.⁶

Magie a čarodějnictví spolu s křesťanskou vírou v západním světě dokázaly koexistovat po dlouhých tisíc let. Období známé jako „pálení čarodějnic“ by se dalo vymezit daty 1450 a 1700, avšak první náznaky systematického potírání čarodějnictví se objevily již v roce 1022, kdy ve francouzském městě Orléans došlo k popravě několika církevních hodnostářů a žen, kteří byli odsouzeni za kacířství, resp. byli obžalováni z uctívání d'ábla, tajných nočních setkání, ze zabíjení dětí či pití krve.⁷

¹ KIECKHEFER, Richard, *Magie ve středověku*, Praha 2005, s. 223.

² STREETER, Michael, *Čarodějnictví: tajné dějiny*, Praha 2008, s. 7.

³ Tamtéž, s. 40.

⁴ Veřejné popření či odmítnutí katolického křesťanství a jeho doktríny. (CROSS, Frank Leslie, *The Oxford Dictionary of the Christian Church*, London 1966, s. 628.)

⁵ STREETER, s. 7–8.

⁶ DÜLMEN, Richard van, *Kultura a každodenní život v raném novověku (16. - 18. století): Náboženství, magie, osvícenství*, Praha 2006, s. 79–80.

⁷ STREETER, s. 80.

V průběhu 12. a 13. století se proti římské církvi vzedmula zvláště silná vlna odporu ze strany tzv. kacířského hnutí, což bylo zapříčiněno snahami papežů udržet si světskou moc, zatímco světszí vládcí byli nuceni spokojit se s druhořadým postavením v mocenské hierarchii (počátky rozkolu mezi světskou a církevní mocí je možno datovat na konec 11. století, kdy probíhaly tzv. boje o investituru). K potlačení kacířství byla založena instituce zvaná *inquisitio haereticae pravitatis*, jež byla pod přímou záštitou papeže, měla potírat kacířské nepravosti a napravovat duši proviněných. Inkvizice tedy původně nebyla zřízena pouze pro stíhání čarodějnic, jakýkoliv projev nesouhlasu a odporu vůči doktríně katolické církve byl prohrěškem, který byl následně řešen před zvláštním soudním tribunálem, jenž byl charakteristický nejen svým bezohledným přístupem vůči obviněným, nýbrž i lehkovážným používáním tortury.⁸

Mnohá obvinění z kacířství a vynášení krutých rozsudků se u veřejnosti nesetkávala s pochopením. Aby názor řadových příslušníků církve inkvizitoři zvrátili ve svůj prospěch, museli okolí přesvědčit o tom, že kacířství postihuje i jejich majetek, zdraví a životy. Ke ztotožnění čarodějnictví s kacířstvím se uchýlili z jednoho prostého důvodu, o reálnosti a existenci čarodějnictví byli totiž věřící v drtivé většině přesvědčeni. Systematicky pěstovaná hrůza z ďábla přetvořila křesťanskou teologii lásky a naděje na teologii beznaděje, zášti a inkvizičního teroru, ačkoliv suverénní nadvláda Boha nad ďáblem a démony všeobecně zcela převažovala v oficiálním učení římské církve ještě v období raného novověku (např. ve spise sv. Augustina *De civitate Dei*).⁹

Mimo oblasti jižní Francie a Švýcarska se velká část perzekvování kacířů odehrávala v západním Německu, a to zejména v druhé polovině 15. století.¹⁰ Za onu formální výzvu k honu na čarodějnice lze pokládat bulu *Summis desiderantes affectibus*, vydanou papežem Inocencem VIII. (1432–1492) v prosinci roku 1484. V té je psáno, že: „[...] mnohé ženy i muži zapomínají na svou spásu a odpadávají od katolické církve [...] čímž propadají záhubě, ničí své potomstvo, zvířecí mláďata, úrodu i hrozny vína [...]“.¹¹ Odpadlíkům od katolické víry nebylo možno udělit milost, neboť opustili svou víru v Boha pro víru v ďábla, a to byl zločin nejzávažnější.¹²

⁸ ŠINDELÁŘ, Bedřich, *Hon na čarodějnice: západní a střední Evropa v 16. – 17. století*, Praha 1986, s. 22–23.

⁹ Tamtéž, s. 25–27.

¹⁰ DÜLMEN, s. 88.

¹¹ SALLMANN, Jean-Michel, *Čarodějnice, ďáblovy nevěsty*, Bratislava 1994, s. 32.

¹² Tamtéž, s. 36.

Bula podporovala činnost inkvizitorů, z nichž nejznámější byli příslušníci dominikánského řádu Heinrich Kramer (cca 1430–1505), zvaný Institoris, a Jakub Sprenger (1435–1495). Latinsky psaná rukověť *Malleus Maleficarum* (česky *Kladivo na čarodějnice*), jejímž autorem byl právě Kramer, byla poprvé vydána roku 1486, a tak nemůže být považována za příčinu rozmachu honů na čarodějnice v Evropě, za niž se obecně pokládá. Příručka prezentovala souhrn Kramerových zkušeností, jež získal v období mezi lety 1482 a 1484 především v oblastech jihozápadního Německa, Švýcarska, západního Rakouska a jeho rodného Alsaska při zastávání úřadu inkvizitora pro Horní Německo, a z nich vyplývající doporučení a instrukce, jak zacházet s čarodějnicemi.¹³

Jako spoluautor knihy je uváděn i druhý zmíněný, Jakub Sprenger, přestože se na tvorbě zřejmě vůbec nepodílel. Oproti Kramerovi byl ve svých názorech mnohem liberálnější a v otázce inkvizičních procesů se tyto dva údajně rozcházel. Kramer patrně jednal podvodně, když se snažil získat dobrozdání pro svou knihu od teologické fakulty univerzity v Kolíně nad Rýnem, avšak ta považovala doporučované procedury za neetické. Posudek nedopadl podle Kramerových představ a snad proto se uchýlil k falsifikaci podpisu Jakuba Sprengera, vážené osoby v rámci reformovaného křídla řádu a převora kolínského konventu.¹⁴ Kramer chtěl u veřejnosti vyvolat představu, že kolínská univerzita doporučuje knihu odborníkům i laikům, a tudíž schvaluje v ní zveřejněné postupy, a aby nevznikaly další pochyby o korektnosti tohoto kontroverzního díla, vložil autor do úvodní části knihy plné znění buly Inocence VIII.¹⁵

V období uveřejnění *Malleus Maleficarum*, tj. koncem 15. století, se mezi obviněnými z čarodějnictví začaly nezvykle často objevovat ženy; jejich počet postupně narůstal, až dosáhl dvojnásobku počtu obviněných mužů. Tento trend v průběhu staletí nadále sílil a disproporce obou zastoupených pohlaví se zvětšovala. Kieckhefer nabízí vysvětlení odkazující na vratké postavení ženy ve společnosti pozdního středověku (resp. v téměř každé společnosti napříč historií), jelikož křesťanská kultura především vyobrazovala ženy jako bytosti slabého rozumu a vůle.¹⁶ Nicméně příčinou mohla být také zmíněná Kramerova příručka, jež odkazovala na první poznámku o lstivé povaze

¹³ BEHRINGER, Wolfgang, *Čarodějnictví: globální historie. Zásadní kniha pro všechny zájemce o historii čarodějnictví a magie*, Praha 2016, s. 139.

¹⁴ BREUERS, Dieter, *Ve jménu ďábla: trochu jiná historie čarodějnic a jejich pronásledování*, Praha 2008, s. 77.

¹⁵ ŠINDELÁŘ, s. 36.

¹⁶ KIECKHEFER, s. 227.

ženy v bibli, tedy na příběh o Evě, která podlehla pokušení, jemuž ji d'ábel vystavil. Autor se také pokusil o osobitě vysvětlení etymologického původu slova *femina*, jenž je údajně odvoditelné od slov *fides* (víra) a *minus* (méně), tj. žena jako ta, která „méně věří“.¹⁷

V Anglii se první případ poprav y čarodějnic řešil až v polovině 16. století, procesy s čarodějnicemi byly v této oblasti velmi vzácným jevem a pokud se přeci jen nějaké objevily, měly tendenci se vyskytovat ve východním hrabství Essex, stejně jako se o století později v nově vzniklých britských koloniích Severní Ameriky častěji soustřeďovaly v oblasti Essex County ve státě Massachusetts.¹⁸ Ustanovení zakazující zařikávání a vyvolávání zlých duchů, využívaných k čarodějnickým účelům, bylo vydáno ještě za vlády královny Alžběty I. roku 1563 pod názvem *An act against conjurations, enchantments and witchcraft*.¹⁹ Později se vůči čarodějnictví postupovalo podle upraveného zákona vydaného krátce po nástupu Jakuba I. na trůn, přesněji roku 1604, zvaném *An act against conjuration, witchcraft and dealing with evil and wicked spirits*. Toto nové nařízení nespojovalo čarodějnice nutně s d'áblem či kacírstvím, jako tomu bylo v kontinentální Evropě, spíše se dohlíželo na to, aby čarodějnice svými činy úmyslně nepřiváděly někomu újmu. Navíc obvinění z čarodějnictví nebyli souzeni před církevním, nýbrž před civilním soudem.²⁰

Čarodějnictví na severoamerickém kontinentu bylo natolik skutečným fenoménem, že na něj bylo nahlíženo jako na jakýkoliv jiný trestný čin, což dokazuje mj. použití konvenčních právnických argumentů, jakým byl kupříkladu tzv. důkaz negací. Typická otázka, která přímo zazněla při výslechu jedné z obviněných, Bridget Bishopové v dubnu 1692, byla následující stylizace: „*If you don't know what a witch is, how do you know you're not a witch?*“, tedy „*Pokud nevíte, co (kdo) je čarodějnice, jak můžete vědět, že jí nejste?*“²¹

Osadníci nového světa však zpočátku pohlíželi na čarodějnictví stejně jako v jejich domovině na britských ostrovech, Nová Anglie věrně kopírovala relativně nízké počty poprav, ani míra hysterie nebyla nijak vysoká, až na jedinou výjimku, kterou byl právě nejznámější případ ze Salem, Massachusetts z roku 1692. Běžné magické úkony

¹⁷ BEHRINGER, s. 90.

¹⁸ HOWE, Katherine, *The Penguin book of witches*, New York 2014, s. 6.

¹⁹ ŠINDELÁŘ, s. 88.

²⁰ STREETER, s. 106.

²¹ HOWE, s. 166.

či věštby nebyly dostatečným důvodem pro odsouzení k trestu smrti.²² K první popravě čarodějnice na území Nové Anglie došlo zřejmě až ve 40. letech 17. století, dotyčnou byla Alice Youngová z Windsoru v Connecticutu, odsouzená roku 1647 ke smrti oběšením. Tento případ se stal krátce poté, co v jihovýchodní Anglii rozpoutal hon na čarodějnice Matthew Hopkins, samozvaný *General Witchfinder*.²³

V průběhu historického vývoje tohoto fenoménu lze rozlišovat tři základní etapy transformací a proměn teologického učení o čarodějnicích. V první fázi byla čarodějnice spojována s používáním škodlivých kouzel a se schopností létat, jediné tak bylo možné čarodějnicím přisuzovat škody způsobené v oblastech ležících mimo jejich bydliště.²⁴ Tvrzení, že čarodějnice mohou létat vzduchem, bylo vnímáno jako sporné. Ve snaze dokázat, že takový let je skutečně možný, teologové odkazovali na biblické zdroje, v tomto případě např. na *Knihu proroka Abakuka*, což je jedna z prorockých knih *Starého zákona*, kde se píše, že anděl boží vzal Abakuka za vlasy a rychlostí větru ho odnesl až do Babylonu. Démoni, tj. padlí andělé, si tuto vlastnost ponechali a tím umožnili čarodějnicím létat.²⁵

V další fázi vývoje hrála důležitou roli idea paktu s ďáblem, díky kterému čarodějnice získala schopnost vykonávat kouzla. V tomto momentu již nepřevládalo přesvědčení, že čarodějnice je způsobilá kouzlit použitím vlastních sil, pouze s pomocí satana, jemuž se upsala. Tato myšlenka se objevila v době, kdy čarodějnictví začalo být spojováno s kacířstvím a s představou, že ďábel formuje vlastní uzavřenou skupinu, aby vystoupil proti křesťanství.²⁶ Nicméně koncept smlouvy s ďáblem se poprvé objevuje již v 6. století v jedné z populárních soudobých pověstí o řeckém křesťanovi jménem Teofil, který se z čistě skromnosti, coby arcijáhen, zřekl nabízené funkce biskupa, aby byl následně novým biskupem ze své dosavadní funkce sesazen. Tato zákeřnost Teofila popudila a při snahách získat zpět svůj úřad byl v pokušení uzavřít smlouvu s ďáblem, nakonec jej ale přemohl pocit viny, kál se a bylo mu odpouštěno.²⁷

Poslední fáze je charakteristická představou ďábelského tance, sabatu, sletu všech čarodějnic pod vedením satana na vybraných místech, obvykle vyvýšených

²² STREETER, s. 106.

²³ Tamtéž, s. 107–109.

²⁴ DÜLMEN, s. 88.

²⁵ KIECKHEFER, s. 226.

²⁶ DÜLMEN, s. 88–89.

²⁷ STREETER, s. 76.

plošinách, kde všichni společně hodovali a spřádali plány, jak škodit věřícím.²⁸ Sabat nesl některé společné rysy s ceremoniály typickými pro královský dvůr, jeho hlavním záměrem bylo zesměšnit vše posvátné, docházelo zde údajně k hanobení křesťanského kříže, posvěcených hostií či týrání beránka, jakožto symbolu ilustrujícího Ježíše Krista. Oproti tomu ďáblu byla projevována úcta nejvyšší, nejčastěji líbáním rukou a nohou.²⁹

Smýšlení středověké společnosti umožnilo vnímat obraz ďábla jako všudypřítomného ducha, který je zodpovědný za veškeré zlo, jež se na světě odehrává. Byl to názor především katolické církve, že nepřetržitý boj Boha s ďáblem se jeví jako souboj dobra a zla odehrávající se na tomto světě.³⁰ Tento způsob uvažování se však mnohdy stával terčem kritiky, a to i ze strany úředníků ve vrchnostenských či státních službách, kteří nevěřili v absolutní moc čarodějnic. Dokonce i někteří teologové (např. Friedrich Spee von Langenfeld³¹) považovali pronásledování čarodějnic za nekřesťanské.³²

Procesy s čarodějnicemi zcela ustaly s příchodem 18. století, roku 1717 byla Jake Clarkeová zproštěna obvinění z čarodějnictví soudem v Anglii, v Dánsku se poslední poprava čarodějnice konala roku 1722, ve Francii roku 1745 a v Rakousku roku 1756. Jako nejčastější důvody pomínutí této neslavné historické éry se uvádí nárůst pochybností o oprávněnosti vyřčených soudů, jinak řečeno, ani vyšší vrstvy společnosti se nemohly před inkvizicí cítit v bezpečí. Důležitou okolností byl také pokrokový, vědecký způsob myšlení, který přinesl nové metody zkoumání přírody a zdůrazňoval rozumovou stránku poznání. Vědci vyvrátili víru v křesťanské pověry o existenci andělů, ďáblů a létajících čarodějnic, avšak osvětlit všechny faktory, jež měly svůj podíl na utlumení honů na čarodějnice je téměř stejně spleťtité jako objasnit jejich příčiny.³³

1.1 Čarodějnice a metody jejich usvědčení

Čarodějnice byla lidskou bytostí s nadpřirozenými schopnostmi, která vykonávala tzv. *maleficium*, tj. škodila druhým. Jejím motivem byla prostá zlomyslnost poháněná

²⁸ DÜLMEN, s. 88–89.

²⁹ ŠINDELÁŘ, s. 30.

³⁰ SALLMANN, s. 24.

³¹ ŠINDELÁŘ, s. 62.

³² DÜLMEN, s. 90.

³³ STREETER, s. 128–129.

pýchou, nespokojeností, chamtivostí či závistí.³⁴ V rozporu s běžnou představou čarodějnice jako staré baby s hrbem a bradavicí na nose, s prsty jako drápy, létající na koštěti, se mezi obviněnými ženami často nacházely mladé, sličné dívky. Obviněné se měly vyznačovat přítomností d'áblova znamení (*signum diaboli*) na těle, proto byly katem podrobovány pečlivé tělesné prohlídce, avšak vždy za přítomnosti zástupců soudního tribunálu. Tělo obviněné bylo ohledáno a zpravidla se vždy našlo něco, co by se dalo označit za dotek d'áblova drápu, ve skutečnosti se však jednalo o pouhé kožní névy, tzv. mateřská znaménka, pihy či bradavice.³⁵

Čarodějnice byla podrobována různým zkouškám z důvodu potvrzení její skryté identity, pokud proti ní vznesená obvinění nemohla být prokázána svědky. Jednou z variant byl tzv. ordál³⁶ pícháním, kdy po nalezení *signum diaboli* na jejím těle bylo do tohoto místa bodáno ostrým předmětem. Jak bylo uvedeno výše, obvykle se jednalo o různé kožní vyrůstky, nezasobené krví a necitlivé vůči bolesti, nicméně podle mínění soudců čarodějnice získala svou sílu odolat projevům bolesti právě od satana, nepřítomnost krve byl důkaz o její vině.³⁷

Dalším druhem zkoušky byl ordál vodou, který se používal již ve staré Mezopotámii a je o něm zmínka v kodexu krále Chammurapiho, o zkoušce v řece se píše v jeho druhém paragrafu.³⁸ Obvinění byli před vhozením do vody obvykle svázáni. Pokud se neponořili a zůstali plavat na hladině, značilo to, že byli přírodou odmítnuti, což dokazovalo jejich spolčení s d'ablem. Pokud klesli ke dnu, byli nevinni, leč mnohdy beztak utonuli.³⁹

Obě zkoušky byly rovněž velmi dobře známé v Anglii, kde jich nejvíce využíval již zmíněný horlivý britský inkvizitor Matthew Hopkins. Mimo jmenovaných ordálů používal i zvláštní způsob mučení, zvaný *tortura insomniae*, kdy podezřelým osobám nepovolil ani po jediný okamžik jejich pobytu ve vězení chvíli spánku. Tento způsob psychického týrání měl stejné účinky jako fyzické násilí hojně používané v mučírňách v kontinentální Evropě, obviněným bylo také odpíráno jídlo a pití, což vedlo

³⁴ KARLSEN, Carol F., *The devil in the shape of a woman: witchcraft in colonial New England*, New York 1987, s. 6.

³⁵ TOUFAR, Pavel, *Čarodějnice, hvězdlháři a zlatodějové*, Brno 2009, s. 7–8.

³⁶ Krajiní důkazní prostředek a nástroj soudního řízení, v kterém byla nevinnost obviněných určena výsledky fyzického testu, jemuž byli podrobeni. (CROSS, s. 987.)

³⁷ STREETER, s. 98.

³⁸ BEHRINGER, s. 103.

³⁹ STREETER, s. 98.

k vyčerpání organismu a následnému zhroucení, načež se dotyční přiznali obyčejně v rozmezí jednoho až pěti dnů.⁴⁰

Fyzická tortura se používala spíše v kontinentální Evropě, bylo dokonce doporučováno, aby mučicí nástroje byly volně rozloženy ve vedlejší místnosti, když probíhal výslech vyšetřovaných tak, aby na ně obvinění viděli. Soudci občas nechali zaplatit výstup aktérů, kteří za zavřenými dveřmi vedle výslechové místnosti křičeli „bolestí“. Pokud skutečně mělo dojít k samotnému mučení, dotyčný nesměl být trýzněn více než třikrát a mezi každým trestem byla nutná jednodenní přestávka, avšak ne jako projev slitování, nýbrž jako prostředek k narušení psychického klidu, k vyvolání strachu z dalšího mučení. Nicméně aby bylo možné přiznání vyřčené při tortuře považovat za právoplatné, musel se dotyčný následujícího dne přiznat ještě jednou a tentokrát bez užití jakéhokoliv fyzického nátlaku.⁴¹

V Nové Anglii hrál poměrně důležitou roli při usvědčení z čarodějnictví tzv. duchovní úkaz (*spectral evidence*), což znamenalo, že člověk, obvykle svědek či přímo žalobce, spatřil přízrak, ducha osoby obviněné z čarodějnictví. Tento duch se dotyčnému zjevil, aby jej získal na svou stranu, na stranu zla, a donutil jej podepsat ďáblůvu knihu. Pokud ten odmítl, zpravidla byl duchem následně fyzicky týrán. Duchovní úkaz byl považován za relevantní důkaz k odsouzení pro přečin čarodějnictví v Salemu roku 1692.⁴²

Představa čarodějnice v raně novověké Nové Anglii byla zřejmě odvozena z anglického překladu bible, provedeného na žádost krále Jakuba I., v anglosaském prostředí známé jako *King James Bible* (1611). V té se o čarodějnicích mnoho záznamů neobjevuje, zásadní poznámka z knihy *Exodus* však říká: „Čarodějníci nenecháš naživu.“ (Ex 22,18). Tímto příkazem byl v podstatě zdůvodněn a obhájen trest smrti pro obviněné z čarodějnictví. *Deuteronomium* (Dt 18,10–12) obsahuje krátkou pasáž, která čarodějnické umění vsazuje do kontextu s jinými nonkonformními druhy vyznání (např. s astrologií či předvídaním budoucnosti). Toto zařazení bylo problematické zejména z toho důvodu, že bylo možno přetvářet jeho výklad tak, aby vyhovovalo zájmům a cílům v podstatě kohokoliv. Mimořádným rysem čarodějnic a čarodějnictví tak zůstala

⁴⁰ ŠINDELÁŘ, s. 92.

⁴¹ SALLMANN, s. 74–77.

⁴² PAVLAC, Brian Alexander, *Witch hunts in the western world: persecution and punishment from the inquisition through the Salem trials*, Westport 2009, s. 133.

jejich rozmanitost a odlišnost, především odlišnost od těch, kteří oplývali náboženskou mocí.⁴³

Touto diferencí se zabýval a popisoval ji už sv. Augustin (354–430) ve svém spise *De diversis quaestionibus*, kde rozlišoval činnost svatých a činnost mágů. Mágové měli na rozdíl od svatých zcela jiné úmysly a morální zásady; svatí činili zázraky z vůle boží a pro slávu boží, mágové prováděli kouzla na základě dohody s mocnostmi a pro uspokojení vlastní žádostivosti.⁴⁴

Podnětem pro zahájení soudního řízení obvykle bývaly osobní spory mezi sousedy, nežádka se objevovala obvinění ze strany nevěrných mužů, kteří tvrdili, že byli ženou očarováni, a proto podlehl jejím svodům. Nařčení z čarodějnictví bylo téměř nemožné zvrátit, ať už v podezření upadl muž nebo žena, hmatatelné důkazy neexistovaly a soudci pomocí výše uvedených donucovacích metod domnělé provinilce velmi často donutili k přiznání.⁴⁵

⁴³ HOWE, s. 4.

⁴⁴ STREETER, s. 74.

⁴⁵ KIECKHEFER, s. 227.

2 Počátky čarodějnických procesů v Nové Anglii

2.1 Kolonizace a její socio-kulturní pozadí

Vstup Angličanů na severoamerickou půdu je obecně pokládán za počátek vzniku americké kultury, ač Angličané nebyli prvním a ani jediným evropským národem, jenž se na novém kontinentu trvale usadil. John Cabot, italský námořník v anglických službách, sice prozkoumával východní pobřeží Severní Ameriky již koncem 15. století, nicméně z těchto raných výprav žádné kolonie britských osadníků nevzešly. Významnější osobností byl v tomto ohledu Sir Walter Raleigh (1552–1618), jehož dvě lodě vypluly přes Atlantik v dubnu 1584 a po doplnění zásob pitné vody v Portoriku dosáhly severokarolínských břehů v červnu téhož roku. V průběhu prozkoumávání ostrova Roanoke došlo údajně i k prvním přátelským setkáním s domorodými indiánskými kmeny. Poté, co se Raleighova výprava úspěšně navrátila zpět do Anglie v září 1584, byla zahájena zásadní propagace kolonizace amerického kontinentu, načež byl Raleigh po zveřejnění svých plánů v Dolní sněmovně pasován královnou Alžbětou I. (1533–1603) na rytíře a získal svolení pojmenovat obsazené území *Virginia*.⁴⁶

Bylo to však až za vlády prvního stuartovského krále Jakuba I. (1566–1625), kdy se Angličané po výpravách k Roanoke odhodlali k další plavbě a založení stálé osady na novém kontinentu, tentokrát v zátocě Chesapeake. Tato oblast představovala pro námořníky oproti ostrovu Roanoke značnou výhodu, a tou byl dostatek bezpečných přístavů pro zakotvení lodí. Založení osady na americkém území bylo motivováno především obchodními pohnutkami, avšak nový svět interesoval i katolické obyvatelstvo, jehož postavení v Anglii se po odhalení Guye Fawkesa a jeho pokusu o atentát na krále z roku 1605 značně zhoršilo.⁴⁷

Jakub I. vydal 10. dubna roku 1606 patent, známý jako *the First Charter of Virginia*, kterým zmocnil nově vzniklou Virginskou společnost k založení dvou kolonií: jižní, tzv. londýnská, náležela městu Londýnu a rozkládala se na území od 34. do 41. stupně severní šířky; severní, tzv. plymouthská, náležela městům Bristolu, Exeteru, Plymouthu a západní Anglii a zahrnovala území mezi 38. a 45. stupněm severní šířky.

⁴⁶ JOHNSON, Paul, *Dějiny amerického národa*, Praha 2000, s. 20–23.

⁴⁷ RAKOVÁ, Svatava, *Dobrodruzi, puritáni a Indiáni: Angličané v Novém světě*, Praha 1998, s. 56–59.

Jelikož se oblasti působení obou kolonií částečně překrývaly, obsahovala tato listina i opatření, která měla zamezit vzájemným sporům mezi nově zakládanými osadami.⁴⁸

Tři lodě (*Discovery*, *Godspeed* a *Susan Constant* se 144 akcionáři na palubách⁴⁹) dosáhly břehů Chesapeacké zátoky 6. května roku 1607, většina mužů byla městského původu, byli neznalí farmaření a manuální práci považovali za nedůstojnou. S pomocí pevného vedení Johna Smithe (1580–1631), jenž razil heslo „kdo nebude pracovat, nebude jíst“, a obchodů s Indiány, kteří naučili kolonisty pěstovat domácí užitné rostliny, se podařilo novoanglickým osadníkům přežít. Svým autoritářským jednáním si však Smith mnoho příznivců nezískal, navíc poté, co utrpěl zranění, se roku 1609 vydal zpět do Anglie, aby svůj úraz vyléčil, načež značná část osadníků zemřela vyhladověním v nadcházející zimě, tj. na přelomu let 1609–1610. Přežilo zhruba jen šedesát lidí, přičemž takzvaný *starving time at Jamestown* nebyl zdaleka u konce. Teprve po sedmi letech se ekonomická situace v kolonii částečně stabilizovala, hlavní vývozní plodinou se stal štiplavý virginský tabák, o což se zasloužil především John Rolfe (1585–1622) jako jeho první úspěšný pěstitel.⁵⁰

Na území dnešního státu Massachusetts, kde se koncem 17. století odehrával proslulý salemský proces s čarodějnicemi, se první osadníci objevili až 11. prosince roku 1620, připruli na lodi nesoucí název *Mayflower*. Tito lidé se od prvotních kolonistů, již se do nového světa hnali především za zlatem a ziskem, poněkud lišili. Byli to angličtí kalvinisté⁵¹ pocházející povětšinou z Londýna, kteří do Ameriky odešli rozvíjet své náboženské přesvědčení, navíc cestovali s celými rodinami a vytvořili tak první vsutku „rodinnou“ komunitu o jednačtyřiceti domácnostech.⁵² Plavba na *Mayflower* se však neobešla bez komplikací, poutníci se ocitli daleko na sever od virginské kolonie u mysu Cod, a jelikož se tato oblast nacházela mimo jurisdikci jakékoliv organizované vlády, dohodli se otcové všech přítomných rodin ještě před vyložením na pevninu, tj. 21. listopadu 1620, na uzavření tzv. mayflowerské smlouvy (*The Mayflower Compact*), která se později stala vzorem pro americkou tradiční vládu

⁴⁸ RAKOVÁ, s. 60.

⁴⁹ Tamtéž, s. 62.

⁵⁰ TINDALL, George B., SHI, David E., *Dějiny Spojených států amerických*, Praha 2008, s. 19–20.

⁵¹ Kalvinismus je teologický systém, který byl sestaven Janem Kalvínem a představen v jeho díle *Institute* (1536). S několika modifikacemi byl tento systém přijat většinou neluteránsky reformovaných církví. Kalvín se opíral o *Písmo svaté*, jakožto jediný zákon víry, učil ale také o jistotě spasení nebo absolutním předurčení. (CROSS, s. 220.)

⁵² JOHNSON, s. 33.

založenou na konsensu. Smlouva se opírala o většinový model a zajistila, aby zákony, vydané volenými vůdci, byly dodržovány v zájmu přežití a udržení pořádku.⁵³

Poutníci z lodi *Mayflower* položili základy osady Nový Plymouth (místu dal jméno již John Smith ve svém *Popisu Nové Anglie* z roku 1616) až počátkem jara roku 1621, zimu strávili převážně na lodi, přičemž zhruba polovina osadníků nepříznivé, chladné období nepřežila. Plymouthští jako první oslavovali koncem listopadu téhož roku svátek zvaný Den děkuvzdání, kterým vzdávali své díky Bohu za dostatečné množství úrody a hojné zásoby potravy potřebné pro přežití nadcházející zimy.⁵⁴ Za schopnost prosperovat a za určitou míru soběstačnosti však osadníci vděčili spíše domorodým Indiánům, obzvláště jednomu z nich, kterého oslovovali *Squanto*. Ten uměl plynule anglicky a naučil osadníky nové technice chytání ryb a základům pěstování kukuřice, jeho styky s anglickými poutníky lze datovat nazpět až do roku 1605. Američtí Indiáni byli nicméně kolonisty stále chápáni převážně stereotypně, tj. jako primitivní divoši ovládaní zlými silami. Zejména puritáni⁵⁵ byli vůči místním domorodcům nedůvěřiví. Massachusettská společnost byla později proslavena svou snahou o konverzi Indiánů ke křesťanské víře, pokud by se tak totiž nestalo, nebyla by naplněna jejich představa nového světa jakožto puritánského svatého společenství. Proto od 40. let 17. století vysílali plymouthští mezi své domorodé sousedy misionáře, kteří kázali evangelium.⁵⁶

První obyvatelé Massachusetts Bay tak měli vlastní vizi podoby nového světa, jejich světonázor je učil, že jsou vyvoleným lidem, který se má postarat o přivezení božího poselství do pohanské země, v které vládl ďábel. Bůh k puritánskému lidu promlouval prostřednictvím boží prozřetelnosti, tj. prostřednictvím malých či velkých příhod, jež se odehrávaly v jejich každodenním životě. Tyto jevy mohly mít podobu pozoruhodných znamení na obloze (komety, polární záře), přírodních katastrof (hurikány, sucha), epidemie neštovic, náhlých úmrtí dětí, ale na druhou stranu i nečekaného štěstí. Všechny úkazy měly význam zprávy, božího poselství věrnému lidu. Dokonce i třetí generace puritánů věřila, že je obklopuje jak neviditelný svět duchů, tak přirozený svět hmotných objektů, přičemž oba světy byly řízeny Bohem.

⁵³ TINDALL, SHI, s. 22.

⁵⁴ RAKOVÁ, s. 174–175.

⁵⁵ Puritáni jsou angličtí protestanti, ve své víře však poněkud radikálnější, kteří žádají hlubší očistu církve od korupce a veškerých dalších činností, jež nejsou v souladu s biblí, a to podle ženevského modelu (tj. kalvinismu). (CROSS, s. 1127.)

⁵⁶ RAKOVÁ, s. 179–180.

Satan, který v puritánském pojetí vystupoval jako vůdce „zlých andělů“, jenž se vzbouřil proti božské autoritě, patřil do světa duchovního, avšak nebyl schopen páchat více škody, než mu dovolil sám Bůh.⁵⁷

Faktem zůstává, že i mezi původními indiánskými (příp. eskymáckými) kmeny lze spatřit inklinaci k jistým praktikám, které nápadně připomínaly provozování lidové magie v evropských společnostech, tyto byly podle tunguzských jazyků nazývány šamanismem. Šamanismus a čarodějnictví jsou dle některých antropologů do určité míry zaměnitelnými řemesly, vykazují stejné charakteristické rysy, např. i šamani se mohou vydat cestou zla a škodit ostatním, stejně jako čarodějnice, načež jsou pronásledováni a případně popraveni na základě rozkazu kmenových náčelníků.⁵⁸

Další osidlování Severní Ameriky bylo motivováno i jinými pohnutkami než těmi náboženskými. Lze nalézt informace o tom, že se puritáni objevili na březích Nové Anglie z důvodu hospodářsky úspornějšího lovu tresky. Dosavadní způsob lovu se údajně nevyplácel, a tak John White (1540–1593), anglikánský rektor se sklonem k puritánství, přišel s revolučním nápadem nového způsobu lovu ryb. Navrhoval, aby za oceánem byla založena trvalá osada, kde by si osadníci sami pěstovali potravu a vyráběli sůl potřebnou pro konzervaci ryb. White zároveň doufal, že by zde mohl být zřízen také kostel, pomýšlel tedy i na možnou misijní činnost mezi původními obyvateli, avšak zpočátku byl náboženský aspekt migrace spíše vedlejším podnětem. Nakonec se podařilo shromáždit více jak sto mužů, kteří na lodi *Fellowship* roku 1623 vyrazili k břehům Severní Ameriky, usadili se na Cape Ann v dnešním státě Massachusetts a založili rybářskou kolonii.⁵⁹

K významnější změně poměrů, jež zapříčinila tzv. velkou puritánskou migraci, došlo v Anglii až roku 1625, kdy Jakuba I. na královském trůnu vystřídal jeho bratr Karel I. (1600–1649), jenž se mj. rozhodl zavést do smíšené parlamentní vlády prvky absolutismu; kromě jiného se snažil dosazovat královské úředníky do funkcí, jejichž obsazování tradičně spadalo do pravomocí obecní či hrabské správy, i z toho důvodu spolu s puritány odešla spousta dalších, kteří puritánskou víru nutně nesdíleli.⁶⁰

John Winthrop (1587–1649), jenž se do Ameriky plavil na lodi *Arbella*, byl jedním z těch, kteří se zasloužili o rozsáhlou kolonizaci oblasti massachusettského

⁵⁷ NORTON, Mary Beth, *In the devil's snare: the Salem witchcraft crisis of 1692*, New York 2003, s. 295–296.

⁵⁸ BEHRINGER, s. 78–79

⁵⁹ DONOVAN, Frank Robert, *The Mayflower Compact*, New York 1968, s. 127–128.

⁶⁰ RAKOVÁ, s. 184–185.

zálivu nejen puritány, ale i dalšími, prchajícími před pronásledováním a ekonomickou depresí. Koncem roku 1630 se do této oblasti vydaly téměř dvě desítky lodí se zhruba tisíci lidmi na palubách. V průběhu své plavby Winthrop sepsal a přednesl kázání, jež pojmenoval *A Model of Christian Charity*, v němž upozorňoval, že puritánští kolonisté musí být v novém světě vzorem pro ostatní, jelikož budou jako „město na pahorku“, viditelným příkladem pro všechny.⁶¹ To byl ostatně jeden z důvodů, proč se separatisté přísně distancovali od kolonizačních snah Thomase Mortona a jeho druhů, kteří si v blízkosti Plymouthu zřídili sídlo nazývané Merry Mount, jež bylo pověstné svou zhýralostí. Morton a jeho společníci byli ve společnosti velmi dobře známi svým lehkovážným způsobem života a udržováním vřelých vztahů s Indiány, a to nejen z obchodního hlediska, údajně společně holdovali nadměrnému popíjení alkoholu, načež byl Morton spolu s ostatními na nátlak vojenského poradce pro kolonii Plymouth, Mylese Standishe, vypuzen zpět do Anglie.⁶²

Město Salem ve státě Massachusetts bylo založeno roku 1626 jako vhodná rybářská a obchodní stanice britským novousedlíkem, Rogerem Conantem (cca 1592–1679). S přívalem vysokého počtu puritánských migrantů do Massachusetts ve třicátých letech se brzy zalidnilo území, jež bylo kolonii původně vyhrazeno. Půda v této oblasti navíc nebyla dostatečně úrodná, aby pokryla potravinové potřeby pro rychle rostoucí populaci, a tak se zastupitelé města Salem rozhodli poskytnout svým obyvatelům několik grantů půdy ve vnitrozemí, směrem k Ipswich River. Jen málo z obdarovaných však do vnitrozemí skutečně přesídlilo. Tyto přidělené pozemky byly rozprodány a skončily v rukou mužů, již nesli příjmení Putnam, Porter, Hutchinson aj., která se často a opakovaně objevovala na listinách a dokumentech spojených s nejdiskutovanějším případem čarodějnictví zhruba o padesát let později. Nově vzniklá venkovská osada, později známá jako Salem Village, neměla zprvu žádný oficiální název ani samostatnou právní formu, přezdívalo se jí jednoduše Salem Farms a obyvatelům zde žijícím farmáři či zemědělci. Ve 40. letech 17. století bylo město Salem již prosperujícím obchodním a rybářským centrem s hlubokým přístavem a vynikající sítí vodních cest, využívajícím výhody, které mu venkov poskytoval;

⁶¹ DONOVAN, s. 24.

⁶² RAKOVÁ, s. 182–183.

nejenže do města proudily čím dál vyšší daňové odvody z přidělených pozemků, důležité byly také zásoby potravin, které město nebylo schopno obstarat si jinde.⁶³

2.2 První případy čarodějnictví v britských koloniích

Obyvatelé Nové Anglie se ve vztahu k čarodějnictví řídili dle zavedených, anglických tradic. Případů vyšetřovaných pro přečin čarodějnictví bylo pomálu, co do významu a celkové míry zaujatosti jsou případy zaznamenané v britských koloniích Severní Ameriky spíše světlou výjimkou ve srovnání s kontinentální Evropou. Kromě notně nižšího počtu procesů se Britové od zbytku Evropy lišili i způsobem poprav, čarodějnice v Anglii a Nové Anglii byly odsuzovány k trestu smrti oběšením, v Evropě byly páleny na hranici, tortura rovněž nebyla v koloniální Americe příliš využívána.⁶⁴

Osadníci byli velmi dobře obeznámeni s tím, jaký problém čarodějnictví představuje v Evropě a jakým způsobem je řešen. Důležitou příručkou pro novoanglické čtenáře se stal spis *A Discourse on the Damned Art of Witchcraft* (1608) vydaný Williamem Perkinsem, v němž autor mj. vyobrazuje již známý model čarodějnice, její schopnost měnit svou podobu ve zvířecí a další skutečnosti podporující víru v d'ábla. Perkins se stejně jako jeho evropsští předchůdci přikláněl k názoru, že čarodějnice bývaly zpravidla ženy, přičemž v textu odkazoval na staré hebrejské přísloví: „*The more women, the more witches.*“ neboli „*Čím více žen, tím více čarodějnic.*“⁶⁵ Domníval se, že přiznání čarodějnice má o to větší váhu, pokud ta posléze obviní další ženy ze svého kolektivu, což se stalo kupříkladu v případě Tituby, barbadoské otrokyně sloužící u duchovního Samuela Parrise v Salem Village. Tituba byla první obviněnou z čarodějnictví v salemském případě v únoru roku 1692, po svém obvinění se k čarodějnictví doznala a jmenovala další osoby, jež byly údajně spolčeny s d'ablem a které byly následně vyslýchány.⁶⁶

Stejně významným, ne-li významnějším dokumentem, který dle některých historiků značně přispěl k rozšíření davové hysterie na počátku 90. let v Salem Village, byla publikace s názvem *Memorable providences relating to witchcrafts and possessions* (1689), jejímž autorem byl vlivný puritánský duchovní Cotton Mather, který se pokusil shrnout veškeré své zkušenosti a poznatky získané z vyšetřování, jež

⁶³ BOYER, Paul, NISSENBAUM, Stephen, *Salem possessed: the social origins of witchcraft*, Cambridge 1974, s. 37–39.

⁶⁴ STREETER, s. 106.

⁶⁵ PERKINS, William, *A Discourse on the Damned Art of Witchcraft*, Coconut Creek 2012, s. 39.

⁶⁶ HOWE, s. 41–42.

předcházela salemskému případu. Mather nejenže byl o existenci d'ábla a čarodějnic přesvědčen, nadto ještě předpokládal, že představují reálné a aktuálně hrozící nebezpečí pro puritánskou společnost, kterou popsal jako „*obléhanou zemi, která kdysi bývala d'áblnými državami*“.⁶⁷

Následující část textu se bude již blíže věnovat analýze jednotlivých případů a procesů s čarodějnicemi, o kterých existují dochované písemné záznamy. Pro přehlednost jsou případy rozděleny podle místa jejich konání na jednotlivé kolonie, pokud bude možné procesy spolehlivě datovat, budou seřazeny také chronologicky. Detailnímu rozboru případu ze Salem Village, který dodnes zůstává symbolem tragické dějinné anomálie, která v historii koloniální Ameriky neměla obdoby, bude věnována samostatná, třetí kapitola.

Procesy s čarodějnicemi z osady Virginia nejsou příliš známé, většina záznamů byla zničena ještě v dobách kolonialismu, ačkoliv se zde podle historiků odehrála zhruba jedna desítka případů, datace a bližší analýza většiny z nich není možná. Vůbec první obviněnou ženou z čarodějnictví v oblasti britských kolonií byla zřejmě Joan Wrightová pocházející právě z Virginie. K obvinění došlo roku 1626, ač souzena, popravena nakonec nebyla. Wrightová byla podezřelá, jelikož údajně asistovala při komplikovaném porodu a dokonce předpověděla smrt několika místním občanům (jak s nadsázkou podotýká Howeová, vzhledem k obecně vysoké úmrtnosti snad taková věštba ani nemohla být považována za čarodějnický um), nicméně nebyla přímo nařčena z paktování s d'áblem. Počinání Wrightové tak lze považovat za typický příklad praktikování lidové magie, dle záznamů byla často konzultována ve věcech zdraví a lásky.⁶⁸

Další ucelený záznam o vyšetřování pro čarodějnictví ve Virginii je možno datovat na počátek 18. století, případ Grace Sherwoodové z Princess Anne County se totiž odehrál až v roce 1706 a zřejmě se jedná také o poslední známý případ v oblasti britských kolonií vůbec. Grace Sherwoodová, žena nevalné pověsti, byla nařčena Lukem Hillem a jeho manželkou, načež byla v červnu téhož roku přivedena k soudnímu výslechu, kde byla podrobena důkladné tělesné prohlídce. Porota sestávající z deseti žen našla na jejím těle dvě nezvykle vypadající černá znaménka, která byla považována za znamení d'ábla. Začátkem července se Sherwoodová podrobila zkoušce vodou, což bylo v Nové Anglii nezvyklé, a jelikož se nepotopila ke dnu, byla shledána vinnou.

⁶⁷ STREETER, s. 112.

⁶⁸ HOWE, s. 50.

Sherwoodová měla být následně držena ve vězení až do dalšího soudního řízení, nicméně písemné záznamy o konání dalších procesů či o její popravě nebyly k nalezení, tudíž je možné předpokládat, že byla propuštěna.⁶⁹

Jak bylo již výše v textu uvedeno, první obviněnou a popravenou osobou byla Alice Youngová z Windsoru v Connecticutu. Dotyčná byla odsouzena roku 1647 ke smrti oběšením, byla tudíž první skutečnou obětí honu na čarodějnice na území Severní Ameriky, kterou postihl trest nejvyšší.

Mnohem větších rozměrů nabyl případ z roku 1662 ve městě Hartford, kde bylo z čarodějnictví obviněno celkem osm osob, tři z nich byly nakonec popraveny; jednalo se o Mary Bartesovou a manželský pár, Rebeccu a Nathaniela Greensmithovi. Zvláštní na tomto případě bylo doznání Rebeccky Greensmithové a její výpověď, že se s ďáblem důvěrně zná a že se s ním a dalšími ženami stýká v okolních lesích. Poprava jejího manžela nebyla neobvyklým jevem, většina odsouzených mužů byla nějakým způsobem spřízněna či příbuzensky spojena s již obviněnými ženami (viz kapitola 3.1), zpravidla se jednalo právě o manžele domnělých čarodějnic.

Po dobu dalších pětadvaceti let nastalo zdánlivé období klidu, žádní obvinění nebyli popraveni. Historici se shodují, že právní a soudní systém v 17. století byl již natolik vyspělý, že dokázal zabránit tomu, aby se první případy vykonaných poprav zvrhly v davové šílenství a vytvořily lavinový efekt rostoucího počtu pochybných nařčení.⁷⁰ Rozsudky tak pouze zřídka končily hrdelním trestem, vyšetřování bylo prováděno svědomitě, soudci požadovali konkrétní, a co je důležitější, fyzické důkazy.⁷¹ Přesto soudní řízení s čarodějnicemi pokračovala, za zmínku stojí případ z roku 1668, a to případ Katherine Harrisonové z Wethersfieldu. Na tomto sporu je totiž patrné, jak banální obvinění byla před soudem často vznášena, nejen že dotyčná byla obžalována z věštění, údajně také způsobila podivné chování sousedova dobytka. Kuriózní se zdá i rozporuplný názor a přístup soudců a poroty, neboť Harrisonová musela být souzena dvakrát; poprvé se na její vině porota nedokázala shodnout, podruhé ji sice shledala vinnou, avšak soudci přesto dospěli k závěru, že s výrokem poroty nemohou souhlasit a tudíž nemohou dotyčnou odsoudit k trestu smrti. Skutečným motivem případu byl

⁶⁹ CUSHING, Jonathan P., *Grace Sherwood's Trial for Witchcraft*, Rihmond 1883, s. 74–78.

⁷⁰ STREETER, s. 110–111.

⁷¹ RAKOVÁ, s. 271.

zřejmě právní spor o pozemky, jejichž vlastníkem se Harrisonová stala po skonu jejího manžela a o které ji chtěli sousedé připravit (viz kapitola 3.1).⁷²

Další významný případ se odehrál ve Stamfordu v roce 1692, tedy téhož roku, kdy v Salem Village vypukla hysterie. Sedmnáctiletá služebná Katherine Branchová začala trpět děsivými záchvaty, stěžovala si na svírání a píchání na prsou, když sbírala byliny na poli, nakonec upadla do transu a zůstala ležet zcela nehybně. Zhruba ve stejné době v Salemu v kolonii Massachusetts se do podobného stavu dostaly dcera a neteř místního faráře Samuela Parrise, ten přivolal doktora Griggse, aby dívky vyléčil, avšak Griggs nemohl najít žádnou přirozenou příčinu, jež by stavy nepřičetnosti u dívek mohla způsobovat, nakonec prohlásil, že dívky jsou „*under an evil hand*“, pod vlivem d'ábla. Katherine Branchová začala prohlašovat, že vidí přízraky, které ji mučí. Manželé Wescottovi, u kterých Katherine sloužila, stejně jako doktor Griggs, dospěli k závěru, že jejich služebná musela být prokleta. Obvinění z čarodějnictví si ve Stamfordu vyslechlo šest žen. Ty byly vyšetřovány zvláštním soudním tribunálem *Oyer and Terminer* v Salemu, většina byla osvobozena, avšak dvě z nich, Elizabeth Clawsonová a Mercy Disboroughová, byly i nadále drženy ve vězení. Žádná z těchto žen nakonec nebyla popravena, Elizabeth Clawsonová byla propuštěna již v říjnu 1692, kdy po tělesné prohlídce na jejím těle nebylo shledáno žádné zvláštní znamení, jež by dopomohlo k jejímu usvědčení. Mercy Disboroughová tělesnou prohlídkou neprošla úspěšně, avšak byla propuštěna v květnu 1693, kdy nově sestavený výbor tří soudců, již měli celý případ znovu prozkoumat, nenalezl žádný důvod pro její další věznění.⁷³

Případ z roku 1692 nebyl prvním v kolonii Massachusetts, předcházela mu jednotlivá, drobná obvinění několika málo osob a první z nich byla vyšetřována již o téměř půl století dříve. Jane Jamesová z Marblehead stanula před soudem roku 1646, nebyla však přímo obviněna z čarodějnictví, leč byla vyslýchána soudem kvůli pomluvám, které se o jejím možném spříznění s d'áblem vedly ve společnosti. Tento případ je ukázkou toho, že neopodstatněná osočení a nepravdivé informace zpočátku vůbec nebyly dostatečným důvodem pro odsouzení k hrdelnímu trestu.

První popravenou v kolonii Massachusetts se o dva roky později, tj. roku 1648, stala Margaret Jonesová. Jonesová byla dalším příkladem ženy provozující lidovou

⁷² STREETER, s. 109–111.

⁷³ GODBEER, Richard, „*How Could They Believe that?*“: *Explaining to Students Why Accusations of Witchcraft Made Good Sense in Seventeenth-Century New England*. In: OAH Magazine of History [online], 2003, Vol. 17, No. 4, s. 29–31, [cit. 2018-02-08]. Dostupné prostřednictvím JSTOR z: <http://www.jstor.org/stable/25163619>.

magii v raném novověku. Místní lidé, včetně věřících, k ní chodili pro úlevu, kterou jim její domnělé schopnosti čarovat měly poskytnout. Tyto ve své podstatě neškodné, byť pochybné bytosti byly viděny puritánskými duchovními (např. Williamem Perkinsem) jako zlo a hrozba svrchovanému postavení církve, ačkoli pro věřící představovaly možnost pomoci v nouzi a spasení, pouze Bůh byl schopen spasit lidskou duši.⁷⁴

Neobyčejným případem z éry před Salemem bylo vyšetřování Johna Godfreye v letech 1659–1665, a to z prostého důvodu, že byl prvním mužem obviněným z čarodějnictví. Nelze ho tedy považovat za *suspect by association*, tj. za manžela či jiného příbuzného již obviněné čarodějnice. Stejně jako další podezřelí z tohoto období, např. Eunice Coleová či Mary Philipsová, i Godfrey dlouhodobě bojoval se špatnou pověstí, souzen byl celkem třikrát, ale pokaždé se mu podařilo vývoj soudního řízení zvrátit v jeho prospěch.⁷⁵

Případ, jenž by se dal označit za samotného předchůdce „čarodějnického monstrprocesu“ se odehrál v Bostonu roku 1688. Obviněnou byla pradlena irského původu, Goody Gloverová, která byla původně podezírána z krádeže prádla v domě Goodvinových, kde občas vypomáhala. Z krádeže ji obvinila třináctiletá Marta, mezi oběma stranami se strhla ostrá hádka, padlo několik výhrůžných slov, včetně pohrůžky ze strany Gloverové, že se rodině pomstí pomocí čarodějných prostředků. Nedlouho na to začala Marta vykazovat známky posedlosti a její tři mladší sourozenci ji přirozeně napodobovali. Gloverová byla soudem uznána vinnou a byla oběšena, nicméně stavy nepřičetnosti u mladé Marty ani po vykonání trestu nevymizely. Kalvínský duchovní Cotton Mather poskytl mladé slečně záštitu a využil její přítomnosti k tomu, aby ji studoval. Věřil, že příčiny jejího chování musí být mnohem hlubší a že lidí zaprodaných ďáblu je ve společnosti více než se obecně předpokládalo. Roku 1689 vydal v textu již zmiňovanou knihu *Memorable providences relating to witchcrafts and possessions*, kde shrnul svá pozorování. Domníval se, že ďábel chce osadníkům působit škody na zdraví i majetku, aby je vyrušil z jejich klidného života, uvrhnul je do zoufalství a odvrátil od Boha.⁷⁶

⁷⁴ HOWE, s. 53–55.

⁷⁵ Tamtéž, s. 70

⁷⁶ ŠINDELÁŘ, s. 99–100.

3 Salem 1692

V rodině faráře Samuela Parrise, který působil v kostele First Church v Salem Village, sloužil manželský pár barbadoských otroků, Tituba a John. Farář pečoval o svou neteř, jedenáctiletou Abigail Williamsovou, které dělala společnost o něco mladší Elizabeth, farářova jediná dcera. Ta se v lednu 1692 roznemohla, o několik dní později se stavy nepřičetnosti a křečovitě záchvaty začaly objevovat i u starší Abigail. Tato záhadná „nemoc“ se postupně šířila vesnicí a schvátla několik dalších dívek. Mezi prvními obviněnými z čarodějnictví byla otrokyně Tituba, Sarah Goodová, jež často chodívala po žebrotě, a Sarah Osbournová, která měla pověst cizoložnice, jelikož po smrti svého manžela dlouho žila s mužem, s nímž nebyla sezdána.⁷⁷

Obvinění z paktování s ďáblem se začala masově šířit. V létě 1692 se v žaláři ocitlo na sto padesát občanů, někteří z nich před propuštěním zemřeli, dalších minimálně sto jich čekalo na soudní řízení na svobodě, přičemž mezi obviněnými nechyběli ani guvernéři či reverendi.⁷⁸ Než tato hysterie stačila zcela skončit, dvě desítky lidí zemřely, včetně mužů. Většina byla odsouzena k smrti oběšením, jedna z posledních obětí, Giles Corey, byl umačkán k smrti těžkými balvany. Byl to první a poslední případ, kdy se v amerických dějinách uplatnil staroanglický trest *peine forte et dure* (*pain long and difficult*).⁷⁹

3.1 Příčiny salemského procesu

Existuje několik významných teorií, které se zabývají potenciálními příčinami, jež mohly vyvolat šíření paniky a davové hysterie při honu na čarodějnice v Salem Village, v textu budou zmíněny celkem čtyři teze, jimž je v zahraniční literatuře věnována největší pozornost. První z nich je zaměřena na demografický aspekt problému, zejména na problematiku genderu a postavení ženy ve společnosti v souvislosti s právními nároky na nemovitý majetek. Druhá teorie sleduje postupně se rozvíjející společenskou frakci mezi průmyslově orientovaným Salem Town a zemědělsky zaměřenou Salem Village. Jako třetí v pořadí bude uvedeno hledisko řešící otázku mezikulturních vztahů, tj. vztahů mezi osadníky a původními obyvateli severoamerického kontinentu, indiánským kmenem Wabanaků. Poslední podkapitola polemizuje o pravděpodobnosti otravy námelovou plísní a jejími možnými účinky na lidské vnímání.

⁷⁷ ŠINDELÁŘ, s. 101–102.

⁷⁸ RAKOVÁ, s. 272.

⁷⁹ JOHNSON, s. 71.

Zvláštní asociaci mezi ženou a ženstvím obecně a čarodějnictvím vnímá Karlsenová v publikaci *The Devil in the Shape of a Woman* (1987) jako hlavní znak, který byl na nový kontinent přenesen z Anglie. Je pravdou, že autoři teologických spisů občas použili ženského zájmena ve spojitosti s čarodějnictvím, avšak ve většině případů inklinovali k užití obecného a běžně uplatňovaného zájmena mužského, přesto však i v době největšího rozmachu honů na čarodějnice, kdy muži byli nejzranitelnější, byl jejich počet mezi podezřelými a obviněnými stále poměrně nízký.⁸⁰

Karlsenová tudíž zastává názor, že nejtypičtějším znakem čarodějnic bylo jejich ženské pohlaví. V letech 1620 až 1725 bylo v Nové Anglii obviněno na 342 osob, u kterých bylo možno identifikovat pohlaví, 267 z nich byly právě ženy, což je více než 78 %, přičemž téměř polovina z obviněných mužů byli již zmiňovaní *suspects by association*, tudíž se velmi často jednalo o manžele, syny, ostatní příbuzné či veřejné stoupence obviněných z čarodějnictví.⁸¹ Navíc u 194 z těchto obviněných žen je možno alespoň přibližně určit jejich stáří a tím je dále rozdělit do dvou základních kategorií pod 40 let a nad 40 let. Obviněných žen spadajících do kategorie pod 40 bylo celkem 85, zbývajících 129 žen bylo starších čtyřiceti let. Na první pohled se tak zdá, že čarodějnice byla žena středního až vyššího věku.⁸²

Stejný trend je možno sledovat i v salemském procesu, který se však částečně od ostatních lišil tím, že počet sezdaných žen mezi podezřelými klesl z obvyklých zhruba tří čtvrtin na něco málo přes polovinu.⁸³ Tento rozdíl je způsoben nárůstem počtu obvinění proti dcerám a vnučkám údajných čarodějnic, jež byly pochopitelně mladší a ve většině případů svobodné. Sedmnáct z celkem devatenácti žen mladších čtyřiceti let, jež byly souzeny v Salemu v letech 1692–1693, je možno zařadit do kategorie dcer, vnuček nebo jinak příbuzných s již obviněnými staršími ženami.⁸⁴

Mnohem zajímavější je pohled na ekonomické pozadí celého případu, v němž, jak Karlsenová předpokládá, tkví hlavní důvod, proč se cílovou skupinou útoků staly právě příslušnice ženského pohlaví. Někteří historikové se shodují, že čarodějnice, zvláště ve vesnicích, byly nemajetné, avšak ne nutně nejchudší z obce.⁸⁵ Karlsenová se domnívá, že za pozornost nestojí jen prostá otázka chudoby či bohatství obviněných

⁸⁰ KARLSEN, s. 3.

⁸¹ Tamtéž, s. 47.

⁸² Tamtéž, s. 64.

⁸³ Tamtéž, s. 71.

⁸⁴ Tamtéž, s. 64.

⁸⁵ Tamtéž, s. 77.

a jejich rodin, významnější roli hraje jejich postavení ve věci dědictví nemovitého majetku. Nemovitý majetek, tj. půdu, zpravidla dědili synové, kdežto dcerám připadl majetek movitý, příp. finanční hotovost.⁸⁶ Mezi obviněnými ženami se tak často vyskytovaly dcery rodičů, kteří neměli žádné syny nebo jejichž synové zemřeli; manželky, které porodily pouze dcery nebo jejichž synové zemřeli; a v neposlední řadě ženy v manželství, které bylo zcela bez dětí. Všechny tyto případy se projevovaly jedním společným znakem, a tím byla neexistence přítomnosti mužů v blízkém příbuzenském vztahu, jakožto legitimních dědiců půdy. V řadě údajných čarodějnic tak mnohdy končily ženy, které měly dědit, zdědily nebo jim bylo odepřeno zjevné právo dědit větší množství shromážděného, nemovitého majetku.⁸⁷

Sociálním pozadím případu se zabývá teorie představená v publikaci *Salem possessed* (1974), ta se soustředí na vzájemné vztahy mezi vesnickou osadou a průmyslovým městem, jelikož právě v nich spatřuje původ abnormálního vzrušení pro čarodějnictví. Farmáři na venkově brzy začali usilovat o jistou míru autonomie, jelikož se nacházeli v poměrně neobvyklé situaci, v 70. letech se jednalo již o soběstačné společenství bez vlastní městské rady a samostatnou farnost bez vlastního kostela. Tyto napjaté vztahy mezi vesnicí a městem se nutně promítly i do interních záležitostí Salem Village, neboť zatímco se někteří venkované snažili o rozšíření politické a náboženské moci vesnice, jiní se nadále ztotožňovali se zájmy města.⁸⁸ Vznikly tak jakési dvě názorové frakce: jedna podporovala vznik samostatné obce a svým smýšlením také místního puritánského faráře Samuela Parrise, druhá byla v opozici. Pomyslnou dělicí čáru představovala Ipswich Road oddělující Salem Village na východě od Salem Town. Tato cesta, stejně jako současné americké mezistátní dálnice, vedla podél vesnice, nikoliv do jejího nitra, lidé žijící na východě tak byli vystaveni vlivu města mnohem více, než lidé žijící v centru, jež se nacházelo ve vnitrozemí dále na západ.⁸⁹

Boyer a Nissenbaum zobrazují tuto společenskou frakci na vztazích dvou významných rodin v Salem Village, rodiny Putnamových a rodiny Porterových. Pozemky Porterových ležely na východní straně vesnice, která byla přikloněna k městu, v podstatě se rozšířily až za tuto hranici a nacházely se v těsné blízkosti silnice a vodních cest, jež vesnici s městem spojovaly. V některých případech dokonce

⁸⁶ KARLSEN, s. 80–81.

⁸⁷ Tamtéž, s. 101.

⁸⁸ BOYER, NISSENBAUM, s. 43.

⁸⁹ Tamtéž, s. 96.

Porterovi tyto dopravní tepny spravovali. Na druhou stranu půda, jež patřila Putnamovým, ležela na západní straně vesnice, ve vnitrozemí, zejména na severozápadě vlastnili pozemky se značnou rozlohou.⁹⁰ Obě rodiny si byly podobné mírou své zámožnosti, názorově se však rozcházely. Osm z deseti Putnamů žijících ve vesnici se připojilo k církvi v době, kdy v kostele sloužil Samuel Parris, naproti tomu žádný Porter se členem církevního sboru v tomto období nikdy nestal. V průběhu salemských procesů v roce 1692 zaujaly obě rodiny zcela opačné role, Putnamovi se zapojili veřejně a procesy podporovali poměrně intenzivně, poháněli je vpřed. Již Robert Calef, první historik zaznamenav tuto událost, je opovržlivě označoval jako „rodina Putnamových, jež byla hlavním žalobcem v této záležitosti“. Jméno Putnam se tak téměř s monotónní frekvencí opakovaně objevovalo na stížnostech a obviňujících svědectvích. Porterovi se ve srovnání s nimi stavěli naopak proti těm, kteří se do čarodějnických procesů zapojovali, avšak postupovali diskrétně a opatrně, např. Israel Porter nabídl veřejnou pomoc pouze jediné obviněné z čarodějnictví, Rebecce Nurseové, jež byla všeobecně uznávanou, oblíbenou a důstojnou dámou středního věku, mj. i členkou církevního sboru.⁹¹

Všichni ti, kteří nepatřili k frakci podporující církve a faráře Parrise, byli okamžitě považováni za ďáblový spojence, jak sám Parris prohlásil v září 1692: „*Nikdo není nestranný Každý stojí na straně jedné či druhé.*“ Téměř každý ukazatel, který rozlišuje tyto dvě společenské skupiny příznivců a odpůrců myšlenky vzniku zcela autonomní Salem Village, dle Boyera a Nissenbauma ve skutečnosti také stejným způsobem rozlišuje příznivce a oponenty zde probíhajících čarodějnických procesů.⁹²

Nortonová se v publikaci *In the Devil's Snare* (2002) zabývá vlivem válečných konfliktů osadníků s Indiány na možný vývoj salemského procesu. Autorka poukazuje na to, že záchvaty, jež se projevovaly u dětí a mladých dívek v roce 1692 v Salemu, byly již dříve zaznamenány v podobných případech vyšetřovaných pro čarodějnictví (např. v textu zmiňovaný případ Marty Goodvinové z Bostonu). Za spouštěcí mechanismus těchto stavů u posedlých dívek Nortonová považuje právě soudobé spory s indiánskými kmeny, zejména s ohledem na skutečnost, že první obviněnou čarodějnici v Salem Village byla Tituba, indiánská otrokyně pocházející z Barbadosu.⁹³ Na severní

⁹⁰ BOYER, NISSENBAUM, s. 117.

⁹¹ Tamtéž, s. 115–116.

⁹² Tamtéž, s. 185–186.

⁹³ NORTON, s. 296.

hranici Massachussetts vznikaly osadnické vesnice v poměrně těsné blízkosti vesnic indiánského kmene Wabanaků, jejichž osady byly minimálně stejně velké, ne-li větší. Wabanakové většinou osidlovali údolí řek, sdružovali se v kolektivu několika rodinných svazků, uspořádaných kolem starších mužů s jejich manželkami, dětmi a dalšími příbuznými. V závěrečném čtvrtletí 17. století byli Wabanakové již značně závislí na obchodu s Evropany, kterým dodávali kožešinu výměnou za průmyslové výrobky.

Důvodů k válkám s Indiány bylo několik, tzv. první indiánská válka, resp. válka krále Filipa, probíhající v letech 1675–1676 mezi Brity, Francouzi a Indiány, měla několik příčin, tou hlavní však byly spory Indiánů s kolonisty o obsazenou půdu. Vzájemné rozeprě nicméně vznikaly i z důvodu probíhající křesťanské misijní činnosti, Indiáni si vážili vlastní kultury, kterou se snažili si zachovat. Francouzi navíc Bitům situaci komplikovali svou snahou jim konkurovat v obchodování s domorodci a vedli si velmi dobře. Angličané Indiánům nikdy zcela nedůvěřovali, oba tábory se navzájem obviňovaly z podvodných jednání.⁹⁴

V průběhu jednoho roku bylo Indiány napadeno mnoho novoanglických osad, budovy byly vypáleny, všichni zadrženi (včetně žen a dětí) byli popraveni. Novoangličané byli zvyklí na smrt, ženy obvykle umíraly při porodu nebo těsně po něm, děti zpravidla nepřežily první rok života, lidé podléhali následkům záhadných onemocnění, to všechno byly známé příčiny a běžné způsoby úmrtí v Nové Anglii 17. století. Indiáni však byli násilní a brutální, když byly koloniální osady napadeny, mnoho obyvatel raději uprchlo a přesídlilo do jiných míst, zejména do Essex County, přesněji do Salem Village a Salem Town. Čarodějnické procesy v Salem Village spojovalo s indiánskými válkami mnoho osob, otec Ann Putnamové mladší byl ve válce seržantem, prastrýc Mary Walcottové zase poručíkem, Mercy Lewisová byla jedna z přeživších atd. Všechny tyto dívky pařily mezi takzvané *afflicted girls*, tj. dívky, jež před soudem vypovídaly o tom, že jsou týrány čarodějnicemi, a podávaly křivá svědectví.⁹⁵

Zpočátku nic nenaznačovalo tomu, že by případ v Salem Village měl být něčím výjimečný, svým průběhem připomínal již zmíněný proces s čarodějnicemi v Hartfordu z roku 1662. Situace se však změnila v dubnu 1692, kdy si obvinění vyslechly Abigail Hobbsová a Bridget Bishopová, obě ze Salem Town. Fakt, že obviněné žily mimo

⁹⁴ NORTON, s. 83–85.

⁹⁵ Tamtéž, s. 87–88.

vesnici, naznačoval, že začíná nová fáze tragické události, která začala přesahovat hranici vesnice. Překvapující navíc bylo i doznání čtrnáctileté Abigail k uzavření paktu s ďáblem. Ta při soudním výslechu tvrdila, že se s ďáblem potkala jednoho dne v lese (resp. v oblasti působnosti Indiánů) na hranici státu Maine, poblíž města Falmouth (resp. blízko města, jež se stalo vyhledávaným terčem indiánských útoků) zhruba před třemi či čtyřmi lety (resp. zhruba v době počátku tzv. druhé indiánské války roku 1688) a domnělý Satan se jí jevil jako „*black man with an hat*“, černý muž s kloboukem. Toto prohlášení vyvolalo sled událostí, které jednoznačně začaly spojovat útoky čarodějnic s útoky kmenu Wabanaků na osady v Nové Anglii. Během následujících sedmi týdnů bylo obviněno na 54 osob, ve srovnání s deseti obviněnými osobami v průběhu sedmi týdnů před výslechem Abigail Hobbsové se tak jednalo o rapidní, více jak 500% nárůst.⁹⁶

Nepříliš pravděpodobná, avšak vědecky prozkoumaná, byla i možná otrava námelovou plísní, která obvykle vede ke křečím, bolestem hlavy, zvracení, průjmům nebo také gangréně prstů na rukou i nohou. Tuto teorii studovala mj. americká psychologka Linda Carporaelová, která upozorovala, že podobné stavy, jakými trpěly posedlé dívky v Salemu, se vyskytovaly také u mladistvých v kolonii hippie, kteří byli pod vlivem halucinogenní látky LSD. Plíseň námelová je velmi jedovatá, malá dávka v rozmezí pěti až deseti gramů by mohla být smrtelná a její podobnost s LSD není náhodná. Účinky námelu byly prozkoumány švýcarským vědcem, doktorem Albertem Hofmannem, v laboratořích farmaceutické firmy Sandoz již roku 1938. Ten v průběhu chemických experimentů vyvinul syntetickou látku s názvem diethylamid kyseliny lysergové, která později vešla ve známost právě pod zkratkou LSD. Podle Carporaelové byly klimatické podmínky pro rozšíření plísně, jež se vyskytuje především v žitě, v Massachusetts v roce 1691 velmi příznivé.⁹⁷

Spanos a Gottlieb se však domnívají, že záznamy z roku 1692 nepodporují hypotézu, že by se mělo jednat o otravu mykotoxiny. K otravě námelem jsou statisticky náchylnější malé děti, zpravidla mladší patnácti let. Z celkového počtu jedenácti posedlých dívek v Salemu pouze tři z nich byly mladší patnácti let. Nehledě na fakt, že mezi žalobci se postupem času objevovali čím dál častěji i dospělí, mj. John Indian. Konvulzivní ergotismus s křečovými projevy byl navíc charakteristický tím, že se

⁹⁶ NORTON, s. 80–81.

⁹⁷ BREUERS, s. 233–235.

příznaky otravy projevovaly u všech členů rodiny, resp. domácnosti. Tyto tendence se ukazovaly tak výrazně, že ergotismus byl po dlouhou dobu považován za infekční onemocnění, v Salemu však byli postiženi pouze vybraní jedinci. Téměř žádná z dívek si nestěžovala na jiné projevy nemoci, na zvracení nebo průjmy, i když Carporaelová tvrdí, že záznamy o tělesných obtížích dívek se hojně objevují ve výpovědích žalobců. Spanos a Gottlieb toto uvádějí na pravou míru, pouze tři dívky vypověděly o svých gastrointestinálních potížích, přičemž jedna z nich, Mary Warrenová, žila v oblasti, o které Carporaelová ani nepředpokládala, že by se měla nacházet v oblasti dosahu námelové epidemie. Žádná studie tedy nenaznačuje, že by dívky trpěly nechutenstvím, trvalými křečovitými kontrakcemi rukou či nohou, ani se u nich neprojevovaly jiné znaky trvalých neurologických poškození, neprojevila se u nich demence ani nezemřely. Ergotismus tudíž není možné spolehlivě označit za jednu z možných příčin salemského procesu.⁹⁸

3.2 Analýza salemského procesu

Čarodějnické procesy v Salemu měly oficiálně dvacet obětí, tj. popravených odsouzců. Dle data poprav se chronologicky řazeno jednalo o Bridget Bishopovou (popravena 10. června 1692), Rebeccu Nurseovou, Sarah Goodovou, Elizabeth Howeovou, Susannah Martinovou a Sarah Wildesovou (všechny popraveny 19. července 1692), George Burroughse, George Jacobse staršího, Marthu Carrierovou, Johna Proctora a Johna Willarda (všichni popraveni 19. srpna 1692), Gilese Coreyho (zemřel při tortuře 19. září 1692), Marthu Coreyovou, Mary Easteyovou, Mary Parkerovou, Alice Parkerovou, Ann Pudeatorovou, Wilmota Redda, Margaret Scottovou a Samuela Wardwella staršího (všichni popraveni 22. září 1692). Následující část textu se zaměřuje především na přiblížení těch nejdůležitějších událostí a situací, jež měly za následek posun či zvrat v procesu, a stručně popíše jeho historický vývoj.

Soudní příkaz k zadržení Sarah Goodové značil právní počátek procesů s čarodějnicemi v Salem Village. Kromě Goodové byly obviněny ještě Sarah Osbournová a otrokyně sloužící v domě Samuela Parrise, Tituba. Všechny byly zadrženy 29. února 1692 a předvolány k výslechu následující den. Případ se zpočátku vyvíjel příznačně pro anglickou tradici, jak rozsahem, tak počtem zúčastněných osob, tj.

⁹⁸ SPANOS, Nicholas Peter, GOTTLIEB, Jack, *Ergotism and the Salem Witch Trials*. In: Science [online], 1976, Vol. 194, Issue 4272, s. 1390–1391, [cit. 2018-02-14]. Dostupné z: <http://science.sciencemag.org/content/194/4272/1390>.

charakteristický byl nízkým počtem obviněných a soustředěním vyšetřování pouze a jen na tyto osoby.⁹⁹ To, co bylo v rozporu s dosavadní tradicí, bylo přiznání Tituby k čarodějnictví. Doznání totiž obvykle vedlo obžalované k odsouzení k trestu smrti oběšením, proto není možno s přesnou určitostí říci, z jakých důvodů Tituba k tomuto kroku přistoupila. Na základě některých záznamů (např. o tělesné prohlídce) se však historici domnívají, že z ní bylo doznání vynuceno tělesnými tresty, její tělo neslo známky fyzického týrání. Znalosti o postupech čarodějnických praktik, jež Tituba u výslechu popisovala velmi podrobně a dokonale v souladu s informacemi prezentovanými v anglických teologických příručkách o čarodějnictví, se zdají také velmi kuriózní, neboť sama byla negramotná a je tedy s podivem, jakými scholastickými znalostmi oplývala. Převládá proto názor, že byla svým pánem donucena nejen k přiznání, ale i ke křivým, pečlivě nastudovaným výpovědím.¹⁰⁰

Případ další obviněné, čtvrté v pořadí, Marthy Coreyové, manželky Gilese Coreyho a členky církevního sboru, bylo také možno považovat za atypický, neboť v době jejího obvinění znamenalo členství v církvi jisté společenské postavení a respekt, stejně tak zajišťovalo místo mezi vyvolenými, již měli po smrti vstoupit do nebe. Coreyová byla zadržena 21. března 1692 a dle záznamu z výslechu byla velmi překvapena. Nemohla uvěřit, že je skutečně vyšetřována, výslech jí přišel absurdní, stejně jako chování dívek, které označila za lhářky. Několikrát se při výslechu dokonce hlasitě smála. Na dotaz, zda věří v čarodějnice či snad ví o jejich pobytu na vesnici, odpověděla, že neví, jestli se v oblasti nějaké čarodějnice vyskytují, načež soudci poukázali na přiznání Tituby jako na důkaz, že se čarodějnice v blízkosti Salem Village vskutku pohybují. Upřednostnili tak slovo otrokyně nad slovem členky církve. Nevěřit v existenci čarodějnic či ďábla bylo totiž stejně závažným pochybením jako jít proti pravdě, která je psána v bibli. Skeptické smýšlení v 17. století bylo hodno vykonání trestu nejvyššího.¹⁰¹

Další obvinění zaznělo 24. března 1692, podezřelou se stala Rebecca Nurseová, jejíž jméno vyřkla Ann Putnamová mladší, která tvrdila, že Nurseová posílá svého ducha, aby jí škodila (jiným způsobem by Nurseová snad ani nebyla schopna někomu způsobovat újmu, jelikož v době výslechu byla nemocná a upoutaná na lůžko). Teologové zůstali na vážkách, zda je možné, aby si ďábel mohl osvojit podobu nevinné

⁹⁹ HOWE, s. 128–130.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 140–141.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 149.

osoby a využít ji k páčání škody, avšak takzvaný duchovní úkaz (*spectral evidence*) byl u soudu pravidelně využíván jako relevantní důkazní prostředek (ačkoli na znamení nesouhlasu s používáním tohoto nástroje jako legitimního důkazu již po prvním procesu odstoupil jeden ze soudců, Nathaniel Saltonstall, ostatní procesy se nesly ve stejném duchu¹⁰²). Nurseová byla stejně jako Coreyoá členkou církevního sboru, ve společnosti byla velmi oblíbená a oproti Coreyové byl její výstup při výslechu spíše poklidný, smířený a zbožný, byť trvala na své nevině, soucítila s utrpením dívek a nezlehčovala realnost existence čarodějnic. K jejímu obvinění ze strany Putnamů zřejmě došlo kvůli dlouholetým vleklým sporům o hranice jejich sousedících pozemků, přičemž jméno Rebeccy Nurseové vnukla Ann Putnamové patrně její vlastní matka, Ann Carr Putnamová.¹⁰³

Příkaz k zadržení Rachel Clintonové byl vydán 29. března 1692. Clintonová bojovala se špatnou pověstí po několik desetiletí, byla vyloučena z nároku na dědictví a majetkové vypořádání poté, co ji manžel opustil, a byla tak nucena chodit po žebrotě. V době svého obvinění žila ve městě Ipswich, její případ tak značí kritický bod ve vývoji procesu, kdy se lokální problém rozšířil za hranice Salem Village a způsobil rozruch v celém kraji Essex County. Clintonová se vloupala do domu jistého Johna Rogerse, hledajíc mléko a maso, načež byla vykázána služebnou. Tu však neuposlechla, a tak ji na pomoc přišel Thomas Knowlton, jehož měla Clintonová proklít a nazvat jej mj. psem pekelným. Clintonová se stala obětí vlastní zoufalosti z bídného žití a strádání hladem.¹⁰⁴

První popravenou byla Bridget Bishopová, která byla zadržena až 19. dubna 1692. Stejně jako Clintonová, ani Bishopová nepocházela ze Salem Village, nýbrž ze Salem Town. Byla to žena pochybné povahy, oficiálně byla obviněna z vraždy svého prvního manžela pomocí čarodějnických praktik, rovněž byla nařčena z toho, že její duch navštívil ložnici maršála Herricka. V případě Bishopové se tedy poprvé objevuje sexuální aspekt problému, čarodějnice údajně sváděly muže a představovaly hrozbu mužské autoritě ve společnosti.¹⁰⁵

Stejného dne, tj. 19. dubna 1692, si vyslechl příkaz k účasti na soudním řízení Giles Corey. Jeho případ je unikátní tím, že se obžalovaný odmítl k výslechu dostavit,

¹⁰² STREETER, s. 121.

¹⁰³ HOWE, s. 157–158.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 162–164.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 166.

čímž veřejně popřel autoritu soudu, a proto bylo přistoupeno k tortuře a potrestání „bolestí dlouhou a těžkou“ (*pain long and difficult*), kdy jeho tělo bylo postupně zatěžkáváno balvany. Tato metoda mučení měla dotyčného přinutit, aby se přišel hájit k soudnímu tribunálu, Corey však raději volil smrt. Soudobý historik Robert Calef zaznamenal, že tlak na Coreyho tělo byl tak obrovský, až mu vytlačil jazyk z úst.¹⁰⁶

Neočekávaný zvrat v průběhu salemského procesu způsobil výslech mladé Abbigal Hobbsové, již zadrželi 20. dubna 1692. Její výpověď obsahovala v textu již uvedené náznaky o ďáblově vzhledu v podobě muže tmavé pleti a jeho spojení se sousedními indiánskými kmeny (viz kapitola 3.1.3). Po jejím výslechu rapidně vzrostl nárůst počtu obviněných, šířil se strach a s ním davová panika. Hobbsová byla navíc další dívkou, která se k čarodějnictví doznala a stejně jako Tituba nebyla odsouzena k smrti i proto, že pomohla identifikovat další podezřelé, v tomto případě George Burroughse, bývalého pastora ze Salem Village. S ohledem na předešlá obvinění Nurseové a Coreyové se od tohoto okamžiku ani občan s čestnou pověstí nemohl cítit mimo nebezpečí, obvinění se množila napříč společenskou hierarchií.¹⁰⁷

Juristickou zvláštností celého případu byla přítomnost posedlých dívek při slyšeních u soudu, kde svými výstupy ovlivňovaly mínění porotců.¹⁰⁸ Za pochybení by se dalo považovat i samotné zřízení zvláštního soudního tribunálu *Oyer and Terminer*¹⁰⁹, k němuž došlo 27. května 1692. Ten již z principu nějaké viníky nalézt musel, aby ospravedlnil svou existenci, avšak jak je z textu patrné, tak paradoxně ti, kteří se k čarodějnictví přiznali, byli propuštěni, neboť svým doznáním pomohli „prokázat“ faktické působení ďábla v Salem Village, a tudíž ospravedlnit zřízení soudu. Zvláštní tribunál byl zrušen úřady až v průběhu října 1692, kdy při výsleších začala stále častěji zaznívat jména prominentních občanů vesnice i města.¹¹⁰

Mimo čarodějnic byl před soudem vyslýchán dokonce sám ďábel, jenž dle záznamů z výpovědí měl podobu „dlouhého, černého muže“ a pocházel z Bostonu. Podle soudců jím nebyl nikdo jiný než lodní kapitán John Alden, který byl známý statečným tažením proti Indiánům, avšak i milostnými pletkami s mladými Indiánkami. Když se po obdržení předvolání k soudu skutečně k výslechu dostavil, dívky počaly vykřikovat a svíjet se v křečích, jakmile se jich však kapitán dotkl, jejich stavy ustaly

¹⁰⁶ HOWE, s. 169.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 173.

¹⁰⁸ TINDALL, SHI, *Dějiny Spojených států amerických*, s. 48.

¹⁰⁹ Vyslechnut a usvědčit.

¹¹⁰ JOHNSON, s. 71.

(*the sight and touch test*¹¹¹). To bylo shledáno soudem jako závažný důkaz o jeho vině, jelikož byl údajně schopen ovládat zlé duchy, jež dívky obtěžovaly. Vzhledem ke kapitánově dobré pověsti si soudci netroufali jej uvěznit s ostatními odsouzenými, a tak přistoupili k variantě domácího vězení se stálou přítomností vězeňské stráže. Aldenovi se přesto podařilo uprchnout a skrývat se u přátel až do doby naprostého ukončení honů na čarodějnice v Massachusetts.¹¹²

V širším okolí Salem, zejména v Andoveru, se začaly objevovat snahy o stejně „odborné“ vedení procesů, a tak se často stávalo, že několik dívek ze Salem bylo povoláno do blízkých měst, aby, jakožto odbornice na odhalování čarodějnic, pomohly bohabojné obyvatelé ochránit před nástrahami samotného ďábla. Počet obviněných však nečekaně dosáhl povážlivé výše, jako by snad všichni propadli do rukou mocností pekelných. Podobný scénář se odehrál i v Gloucesteru či Ipswichi, nálada ve společnosti se postupně měnila a začalo pozvolna převládat opovržení vůči příliš podnikavým žalobcům.

Někteří aktivní účastníci procesů začali zpytovat svědomí mnohem dříve, guvernér kolonie Massachusetts, William Phips (1650–1695), se přimlouval za propuštění Rebeccky Nurseové. Nejprve mu bylo sice vyhověno, ale po vzednutí vlny nevole mezi žalobci, kteří se obávali o svůj život, jelikož by se jim Nurseová mohla po propuštění pomstít, nakonec Phips svolil k její popravě. Více než nedostatek zdravého rozumu a úsudku hrálo v celém procesu velmi důležitou roli postavení kalvínského duchovenstva, zejména jednoho člověka, Cottona Mathera (1663–1728), který stál v čele dvanáctičlenného sboru duchovních, s nímž se soudci často radili v otázkách, s kterými si sami nevěděli rady. Teprve s obviněním guvernérovy ženy bylo přikročeno k ráznému řešení. Guvernér Phips vydal striktní příkaz, jenž zakazoval jakákoliv další obvinění a zadržování pro čarodějnictví, rovněž nařídil, že již nikdo nesmí být pro čarodějnictví popraven. Jeho zástupce a předseda soudu William Stoughton však ještě stihl nařídít vykonání trestu u pěti žen obviněných v září 1692, mezi nimiž byla i Elizabeth Proctorová, která již ve vězení porodila a jejíž manžel John byl popraven

¹¹¹ Volně přeloženo „test pohledu a doteku“, který zahrnoval dvě zkoušky: obžalovaný byl nejprve požádán, aby se podíval na jeho žalobce, pokud žalobce postihl záchvat, bylo to znamením, že obžalovaný použil oční kontakt pro provedení černé magie; pokud se postižená osoba obžalovaného následně dotkla, byla vyléčena ze svých záchvatů, jelikož pouze dotek čaroděje či čarodějnice, kteří kouzlo způsobili, mohl odstranit jeho účinky. (CALLIS, Marc, *The Aftermath of the Salem Witch Trials in Colonial America*. In: *Historical Journal of Massachusetts* [online], 2005, Vol. 33, No. 2, s. 190–191, [cit. 2018-02-17]. Dostupné z:

<http://www.westfield.ma.edu/mhj/pdfs/Callis%20combined%20summer%202005.pdf>.)

¹¹² ŠINDELÁŘ, s. 104.

v srpnu. Phips však udělil všem zadrženým milost. V květnu 1693 bylo nařízeno propuštění všech zhruba 150 osob, které byly drženy ve vězení, a zároveň bylo dovoleno uprchlíkům, již ze strachu migrovali do sousedních kolonií, zejména New Yorku, že se mohou bez obav vrátit.¹¹³ K celkovému uklidnění situace přispěla publikace puritánského kněze Increase Mathera *Cases of Conscience* (1693), v níž odsuzoval používání nadpřirozených důkazů a zastával názor, že je z morálního hlediska vhodnější akceptovat možný únik trestu desítky podezřelých čarodějnic, než aby byl popraven jediný nevinný člověk.¹¹⁴

Vskutku výstižně celou nešťastnou událost shrnul Robert Calef v díle *More Wonders of the Invisible World* (1700), jež vyšlo poprvé v Londýně jako reakce na publikaci *Wonders of the Invisible World* (1693) od Cottona Mathera, kde praví: „[...] abych to pár slovy shrnul, měli jsme možnost vidět, jak je s nadšením podněcováno slepé a krvavé běsnění, nikoliv proti nepřátelům, bezvěrcům, či prostopášníkům; ale [...] proti bytostem ctnostným a nábožným [...] které trpěly jako zločinci [...] obvinění byla podporována jak soudci, tak knězi, a to do té doby, dokud se sami cítili v bezpečí.“¹¹⁵

3.3 Důsledky salemského procesu

Salem Village nakonec získala svou nezávislost na Salem Town v roce 1752, šedesát let po incidentu se Village přejmenovala na Danvers. Ze záznamů nejmenovaného reportéra z roku 1815 vyplývá, že obyvatelé nebyli příliš ochotni o historii vesnice mluvit, a pokud přeci jen ano, snažili se spíše navodit mylný dojem, že ve vesnici nebyla „upálena“ jediná čarodějnice. S podobným druhem mlčenlivosti se setkal i Arthur Miller, když v polovině 20. století shromažďoval informace pro sepsání literárního dramatu *Čarodějky ze Salemu* (*The Crucible*, 1953), který prohlásil: „nemohli jste nikoho přimět, aby o tom něco vypověděl“.¹¹⁶

Osudy tzv. *afflicted girls* byly různé, zhruba polovina z nich se vdala, měla děti a vedla početný život v ústraní, byť některé z nich stále žily v bezprostřední blízkosti vesnice. Mezi těmi šťastnějšími byly Mary Walcottová, Abigail Hobbsová a Mary Laceyová mladší. Dcera Samuela Parrise, Betty, se vdala pozdě a vychovávala rodinu

¹¹³ ŠINDELÁŘ, s. 107–109.

¹¹⁴ STREETER, s. 123.

¹¹⁵ CALEF, Robert, *More Wonders of the Invisible World, or The Wonders of the Invisible World Displayed. In five parts, Salem 1823*, s. 14.

¹¹⁶ SCHIFF, Stacy, *The witches: Salem, 1692*, New York 2015, s. 416.

ve městě Concord, žádné záznamy se nedochovaly o její sestřenci Abigail, avšak právě ona mohla být tou dívkou, která dle zápisu zemřela předčasně v roce 1697, protože ji prý ďábel nepřestával sledovat. Ann Putnamová mladší se nikdy nevdala (což bylo v 17. století velmi neobvyklé), stejně tak Susannah Sheldenová, jež žila na Rhode Islandu. Betty Hubbardová se vdala až v šestatřiceti, Sarah Churchillová dokonce ve dvačtyřiceti. Mercy Lewisová, služebná rodiny Putnamových, porodila nemanželské dítě, později se však vdala a přestěhovala se do Bostonu.¹¹⁷

Jedinou dívkou, která učinila veřejné prohlášení o svém stavu domnělé posedlosti, byla Ann Putnamová mladší. Ta roku 1706, už jako šestadvacetiletá, přiznala, že se nechala zneužít k tomu, aby tolik „*počestných a dobrých lidí obvinila z čarodějnictví*.“ Pokání v kostele učinil i soudce Samuel Sewall a prosil o odpuštění:¹¹⁸ „[Sewall] *si přeje převzít vinu, žádaje lid o odpuštění, a prosí o modlitby, aby Bůh, který má neomezenou moc, mu tento hřích odpustil [...]*“.¹¹⁹

Hrůzy ze Salemu odezněly stejně rychle, jako se objevily. Z širšího hlediska tyto události posloužily jako odstrašující příklad pro zbytek anglicky hovořícího světa, kde procesů s čarodějnicemi vytrvale ubývalo.¹²⁰ Jedním z posledních případů na území britských kolonií byl již v textu zmíněný proces s Grace Sherwoodovou z roku 1706 (viz kapitola 2.2). Roku 1712 se však v Jižní Karolíně objevilo nenadálé davové vzrušení, kdy pro podezření z čarodějnictví bylo upáleno několik jedinců na popud lidu, jenž se dožadoval spravedlnosti. Lidé převzali moc do svých rukou zejména v případech, kdy začali mít pocit, že soud není s to jim zajistit dostatečnou satisfakci. Procesy s čarodějnicemi tudíž nezmizely z povědomí lidí, pouze změnilo místo svého konání ze soudního dvora přímo na ulici.¹²¹

Zatímco právní normy upravující přečin pro čarodějnictví se v Severní Americe lišily stát od státu, v Británii bylo roku 1735 vydáno ustanovení, které poprvé v historii postavilo čarodějnictví mimo zákon, čarodějnictví tedy již nebylo protizákonné, jednalo se o neexistující zločin.¹²² Rozsudky, které byly vyneseny zvláštním soudním tribunálem *Oyer and Terminer* koncem 17. století v Salem Village, byly oficiálně zrušeny vládou USA až roku 1957, stalo se tak s odůvodněním, že veřejně projevem

¹¹⁷ SCHIFF, s. 407.

¹¹⁸ ŠINDELÁŘ, s. 107–109.

¹¹⁹ FRANCIS, Richard, *Judge Sewall's apology: the Salem witch trials and the forming of an American conscience*, New York 2006, s. 181.

¹²⁰ STREETER, s. 127.

¹²¹ HOWE, s. 220.

¹²² Tamtéž, s. 226.

lítost soudců a duchovních na přelomu 17. a 18. století nebylo možno považovat za právoplatné zrušení nezákonnosti vynesných trestů smrti.¹²³ Nutno podotknout, že zhruba v té době ve Spojených státech odezníval jiný „hon na čarodějnice“ (viz kapitola 4.2).

¹²³ ŠINDELÁŘ, s. 110.

4 „Hon na čarodějnice“ v moderních dějinách USA

Fráze „hon na čarodějnice“ se často objevovala v americkém diskursu, ať už politickém či kulturním, a to ještě před obdobím tzv. mccarthismu v polovině 20. století. Poprvé po událostech v Salemu se toto slovní spojení začíná objevovat poměrně brzy, již roku 1741, kdy v zimě v oblasti Manhattan ve státě New York propukla řada požárů. Bílí obyvatelé New York City tyto události považovali za bezprostředně hrozící riziko násilného povstání černých otroků, snaha o urychlené řešení a nalezení viníka vedla k zadržení více než stovky černých Newyorčanů, kteří byli drženi v žaláři, načež sedmnáct z nich bylo popraveno na šibenici, dalších třináct upáleno na hranici.¹²⁴

Roku 1894 byla v Bostonu založena aliance, tzv. *Immigration Restriction League* (IRL), jejímž hlavním cílem bylo omezit imigraci přistěhovalců z jihoevropských států (zejména Itálie) a zemí východní Evropy z důvodu stále rostoucích nepokojů a zvyšování kriminality v sociálně vyloučených lokalitách. Počet imigrantů v USA rapidně narůstal mezi lety 1880–1890 a členové aliance ztratili víru ve schopnost nově příchozích úspěšně se asimilovat v rámci politické a kulturní struktury amerického národa. S přistěhovalectvím byly přirozeně spojovány také sociální a ekonomické problémy tehdejší společnosti, zejména přeplněné činžovní domy, chudoba, zločin a kriminalita, nepokoje mezi dělnictvem a násilí na ulicích, proto IRL obhajovala požadavek gramotnosti jakožto prostředek k omezení migrace na území Spojených států. Z Bostonu se tento fenomén šířil i do dalších velkých měst USA, zejména do New Yorku, Chicaga a San Franciska.¹²⁵ Problematika začleňování cizinců do společnosti byla upravena zákony již v roce 1789 obecně známými jako *Alien and Sedition Acts*, na základě kterých mohl prezident svým dekretem vyhostit jakéhokoliv cizince, kterého shledal nebezpečným pro mír a bezpečnost Spojených států, příp. pokud by vzniklo podezření, že proti vládě Spojených států chystá spiknutí či zradu.¹²⁶

Jedním z podnětů k založení IRL byl zřejmě incident z roku 1890, resp. 1891, kdy dav občanů New Orleans vzal opět moc do svých rukou, stejně jako roku 1712, a potrestal domnělé vrahy místního policejního náčelníka. Náčelník hlavního města státu Louisiana, David C. Hennessy, byl zavražděn 15. října 1890. Na následky svých zranění zemřel po převozu do nemocnice, a tak nemohl o incidentu nic vypovědět,

¹²⁴ HOWE, s. 229.

¹²⁵ *Immigration Restriction League*. In: Harvard University Library. Open Collections Program [online], [cit. 2018-02-19].

Dostupné z: <http://ocp.hul.harvard.edu/immigration/restrictionleague.html>.

¹²⁶ TOINET, Marie-France, *Hon na čarodějnice 1947-1957: mccarthismus*, Praha 1999, s. 13.

městem se však rozšířila zpráva, že útočníky byli krvelační Siciliáni. Hennessy totiž dopadl skrývajícího se slavného italského zločince, Giuseppe Esposita, jehož nechal vyslat zpět do Itálie, kde byl zadržen a pro své zločiny odsouzen. Náčelník Hennessy po tomto kariérním úspěchu dostal několik anonymních výhrůžných zpráv. Krátce po jeho vraždě bylo zadrženo pár podezřelých italských přistěhovalců, kteří byli předvedeni před soudní porotu, avšak ta je musela shledat nevinnými, neboť neexistoval dostatek důkazů pro jejich odsouzení. Veřejnost se s tímto verdiktem nedokázala spokojit, dav několika tisíců lidí se 14. března 1891 shromáždil u místní věznice, do které nakonec pronikl. Několik vězňů bylo zavražděno přímo uvnitř, pár jich bylo vyvedeno ven, načež byli zlynčováni, což mělo posloužit jako odplata za smrt amerického policisty.¹²⁷

Počátkem 20. století byla americká veřejnost v šoku z bolševické revoluce v Rusku. Strach z anarchistických hnutí v zemi rostl. Propukla první vlna tzv. „rudého strachu“ a náhodné násilnosti vedly k tomu, že Američané viděli „rudé“ na každém rohu, avšak na druhou stranu úspěšně přehlíželi útoky na příslušníky menšinových skupin (přistěhovalce, homosexuály, Afroameričany). V dubnu 1919 zachytila americká pošta více než tři desítky bomb, jež byly adresovány prominentním představitelům společnosti (senátorům, generálním prokurátorům apod.). V červnu 1919 se proto ministerstvo spravedlnosti rozhodlo deportovat radikální cizince, k nimž Američané beztak chovali hlubokou nedůvěrou, bylo také vytvořeno nové oddělení Všeobecného zpravodajství a první razie proti anarchistům započaly již v listopadu téhož roku. V lednu 1920 dokonce zákonodárny sbor města New York vyloučil pět řádně zvolených socialisticky orientovaných poslanců. Vlna poválečného odporu vůči přistěhovalcům zapříčinila schválení zákona, který omezoval roční počet imigrantů na 3 % z počtu příslušníků každé jednotlivé národnosti, kteří podle sčítání lidu v roce 1910 v USA sídlili, roku 1924 bylo toto omezení dále sníženo na pouhá 2 %.¹²⁸

4.1 Případ Sacco & Vanzetti

Francouzský politický spisovatel Pierre J. Proudhon byl prvním, kdo se v roce 1840 prohlásil za anarchistu, vydal studii *Quesque C'est La Propriete?*, v níž označil majetek a osobní vlastnictví za krádež a prostředek k vykořisťování ostatních pracujících.

¹²⁷ *Chief Hennessy Avenged*. In: The New York Times [online], 1891, s. 1, [cit. 2018-02-19]. Dostupné z: <https://timesmachine.nytimes.com/timesmachine/1891/03/15/106047661.pdf>.

¹²⁸ TINDALL, SHI, s. 521–523 .

Ve Spojených státech se anarchismus objevil poprvé až s příchodem evropských imigrantů zhruba mezi lety 1880–1885. Významným stoupencem anarchismu počátkem 20. století byl italský přistěhovalec, Luigi Galleani, který v USA ilegálně vydával periodikum s názvem *La Cronica*.¹²⁹

Ve státě Massachusetts byly spáchány dvě loupežné vraždy, 24. prosince roku 1919 bylo ve městě Bridgewater přepadeno vozidlo, jež patřilo továrně na výrobu obuvi L. Q. White Shoe Co. a které převáželo asi třicet tisíc amerických dolarů určených na výplaty zaměstnanců. O čtyři měsíce později bylo spácháno další, velmi podobné loupežné přepadení ve městě South Braintree. Pokladní továrny na výrobu obuvi Slater & Morill Shoe Co., doprovázen osobním strážcem, nesl do továrny kolem šestnácti tisíc dolarů, když byla na oba dva zahájena palba neznámými útočníky. Vzhledem k probíhajícím nepokojům způsobovaným zejména místními anarchisty, zaměřila policie pátrání právě na tyto problémové jedince. Dva italské přistěhovatelce a příznivce Galleaniho, Nicola Sacco (1891–1927) a Bartolomeo Vanzetti (1888–1927), byli 5. května 1920 zadrženi v Johnsonově garáži, kde vyzvedávali vůz, jímž měli odklidit zakázanou literaturu z obavy před vzrůstajícím počtem policejních zásahů proti anarchistům. Oba byli v době zatčení ozbrojeni revolvery, což podezření policie jen posílilo, ač nošení osobní zbraně bylo ve státě Massachusetts povoleno. Sacco a Vanzetti se zprvu domnívali, že jsou zatčeni pro anarchistickou činnost, a proto jejich první výpovědi na policii byly vyhyčivé a nepravdivé, to ještě netušili, že jsou vyšetřováni pro zločin loupežné vraždy.

Náhodné zatčení Sacca a Vanzettiho, jejich nepravdivé výpovědi, skutečnost, že drželi zbraně a že byli přívrženci anarchistického hnutí, byly důkazy, jež by samy o sobě nestačily k jejich odsouzení. Policie musela zajistit a uvést jiné průkazné okolnosti tak, aby prokurátor, soudce a členové poroty byli schopni těmto předloženým informacím uvěřit.¹³⁰ Na rozdíl od původních honů na čarodějnice a inkvizičního vyšetřování je jednou ze zásad moderního práva presumpce nevinu, prokurátor tedy musí vinu obžalovaného nejprve dokázat. Pokud by byly důkazy, jež prokurátor předložil, nepřesvědčivé nebo sporné, bylo by nutné obžalovaného zprostit viny. Ač případ dvou italských imigrantů byl při nejmenším sporný, došlo i přesto k jejich odsouzení a následné popravě.

¹²⁹ D'ALESSANDRO, Frank M, *The verdict of history on Sacco and Vanzetti*, New York 1997, s. 14–16.

¹³⁰ JASZUNSKI, Grzegorz, *Atentáty na sny*, Praha 1975, s. 162–164.

První přepadení se odehrálo 24. prosince 1919 v půl osmé ráno, Vanzetti v tento den rozvážel zásilku úhořů po Plymouthu a nemohl se tak současně vyskytovat v Bridgewateru. Jeho alibi dosvědčilo několik svědků, zejména zákazníci, kteří od něj úhoře odkoupili, včetně Vanzettiho bytné, která potvrdila, že večer před událostí strávil čištěním a přípravou ryb k prodeji. Všechny tyto svědecké výpovědi však byly porotou naprosto přehlédnuty, jelikož je učinili Italové, a jak bylo známo, *dagové*¹³¹ drželi vždy pohromadě. Tvrzení italských svědků byla prokurátorem rovněž záměrně zlehčována.¹³² Bylo pozoruhodné, jak se výpovědi „věrohodných“ svědků o podobě vrahů proměňovaly tak, aby odpovídaly podobě obviněných Italů, včetně jejich oblečení a doplňků, např. čepice. Prokurátor předložil porotě čepici, již zajistila policie na místě činu, jako jeden z důkazů účasti Sacca na trestné činnosti. Čepice však byla velikosti 6 a 7/8, Saccova velikost byla 7 a 1/8. Sacco byl dokonce požádán, aby si čepici nasadil, načež bylo patrné, že je mu malá, avšak to pro porotu nebylo dostačujícím důkazem, že mu čepice ve skutečnosti nepatří. Čepice byla dle policejního záznamu původně nalezena 16. dubna uprostřed ulice, k přestřelce v South Braintree mělo dojít až dalšího dne odpoledne. Jeden z údajných svědků zločinu však pod nátlakem prokurátora byl schopen vypovědět, že se našla přímo u jednoho z těl. Dle policejního záznamu měla čepice v době nálezu nepoškozenou podšívku, avšak při předložení k prohlédnutí u soudu byla v podšívce díra. Policejní šéf v South Braintree podšívku rozpáral, když pátral po zvláštních znacích, avšak prokurátor tvrdil, že díra byla způsobena tím, že Sacco byl zvyklý čepici věšet na hřebík. Prokurátor ale z pochopitelných důvodů odmítl policejního šéfa, jenž čepici jako důkaz zajistil, předvolat jako svědka.¹³³

Ve výpovědích svědků obou incidentů převládaly zmatky a nesrovnalosti, i přesto se však porotě zdály dostatečně průkazné. Nic na celém případu nezměnilo ani doznání, které roku 1925 učinil jeden ze skutečných zločinců, jenž se na loupeži v South Braintree podílel. Toto doznání mělo potenciál zcela vyvrátit prokurátorovy teze a jádro zkonstruovaného obvinění.¹³⁴ Žádost advokátů o obnovu soudního řízení a odvrácení nejvyššího trestu byla však soudcem Thayerem zamítnuta, proto byl Thayer zažalován u Nejvyššího soudu státu Massachusetts, ačkoli bylo předem jisté, že

¹³¹ Hanlivé, neformální označení pro všechny italsky, španělsky a portugalsky mluvící osoby. (*Dago*. In: Oxford University Press [online], 2018, [cit. 2018-02-20]. Dostupné z: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/dago>).

¹³² JASZUNSKI, s. 172–174.

¹³³ Tamtéž, s. 165–167.

¹³⁴ Tamtéž, s. 186.

Nejvyšší soud potvrdí Thayerovo zamítnutí o obnovu procesu. Felix Frankfurter ve své knize *The Case of Sacco and Vanzetti* (1927) napsal: „[...] stanovisko soudce Thayera překonává v moderní době všechny rekordy, pokud jde o rozpor mezi tím, co je obsaženo v dokumentech, a tím, co tvrdí on. Jeho dokument o dvaceti pěti tisících slovech nelze nazvat nijak jinak než směsí zkreslených citátů, nesprávných závěrů, opomenutí a deformací.“¹³⁵

Trest smrti na elektrickém křesle byl vykonán v noci z 22. na 23. srpna 1927. Jediný novinář, který byl popravě přítomen, zaznamenal, že Sacco byl bledý a před vykonáním popravu ještě stihl vykřiknout „*Long live anarchy!*“, za mrtvého byl prohlášen devatenáct minut po půlnoci. Vanzetti byl klidný a lhostejný, nevykazoval znaky nervozity, před popravou spustil projev obhajující jeho nevinu, avšak nestihl jej ani dokončit, za mrtvého byl prohlášen šestadvacet minut po půlnoci. Vlna protestů proti jejich popravení se vzedmula po celém světě. V Ženevě se sešlo na čtyři stovky sympatizantů před budovou Ligy národů (dnes Palais Wilson), aby kameny rozmlátili okna velkého sálu. Generální stávkou proběhla v Paraguayi i Monte Videu. Exploze bomby byla hlášena ve farním kostele v Ohio.¹³⁶ O dvacet let později vystoupila skupina amerických občanů, v čele s Albertem Einsteinem, s návrhem, aby úřady státu Massachusetts nechaly vyhotovit plastiku Sacca a Vanzettiho jako čest jejich památce. Tehdejší guvernér státu, republikán Robert F. Bradford, žádost zamítl s tím, že se názory na jejich vinu stále rozcházejí. Amerika v té době stála na prahu dalšího „honu na čarodějnice“.¹³⁷

4.2 McCarthismus

Termín *mccarthyism* neboli mcarthismus se používá pro označení americké politické éry na přelomu 40. a 50. let 20. století, také známé jako „druhá rudá panika“, kdy na antikomunistické tlaky senátora Josepha McCarthyho (1908–1957) ze státu Wisconsin bylo propuštěno či odvoláno přes jednu desítku tisíc úředníků a zhruba tři stovky umělců (včetně dramatika Arthura Millera) se vyskytly na černé listině Hollywoodu, nemluvě o několika popravách. Podnětem k rozsáhlému šíření politických represí byl zřejmě prezidentský dekret Harryho Trumana č. 9835¹³⁸, který upravoval

¹³⁵ JASZUNSKI, s. 196.

¹³⁶ *Sacco and Vanzetti Executed*. In: *The Gloucester Citizen* [online], 1927, s. 6, [cit. 2018-02-19]. Dostupné z: <https://www.britishnewspaperarchive.co.uk/viewer/bl/0000325/19270823/013/0006>.

¹³⁷ JASZUNSKI, s. 218.

¹³⁸ TOINET, s. 7–9.

zahraniční politiku a jehož účelem bylo čelit sovětské geopolitické expanzi během studené války.¹³⁹

Hlavním stoupencem novodobého honu na čarodějnice nebyl nikdo jiný než katolická církev, která hrála důležitou roli od samotného prvopočátku propuknutí rudé paniky. Katolická církev je antikomunistická již ze své podstaty, svou doktrínou a svými zásadami. Od 19. století, kdy se komunismus začal s evropskými imigranty do USA šířit, představovaly encykliky komunisty jako protinábožensky založené osoby, jako bezvěrce. Postoj církve ke komunismu se stal důležitým prostředkem k jejímu začlenění do americké společnosti, která byla zpočátku vůči „papeženství“ spíše zdrženlivá, avšak od této doby mohl být americký občan s čistým svědomím katolíkem a zároveň vlastencem.¹⁴⁰ Spojené státy vynikají mezi ostatními sekulárními státy svým poměrně silným křesťansko-fundamentálním cítěním a mají sklon své nepřátele demonizovat, každý triumf komunismu (Rusko, Čína, Severní Korea, Kuba, Vietnam), byl vnímán jako vítězství zla nad dobrem. Patriotismus byl z tohoto hlediska zároveň jakýmsi nábožensky mravním aktem.¹⁴¹

Na šíření antikomunistických myšlenek se aktivně přičinil i Federální úřad pro vyšetřování (FBI) v čele s ředitelem Johnem Edgarem Hooverem, který vládní instituci proměnil na jakési centrum antikomunistické propagandy. Hooverovy postupy měly v budoucnu poměrně negativní dopad na pohled veřejnosti na počínání úřadu pro vyšetřování, neboť jakákoliv pozdější snaha o osvětovou činnost byla obecně vnímána spíše jako další pokus o likvidaci politické opozice.¹⁴² Další důležitý vyšetřovací orgán, Výbor pro neamerickou činnost (HUAC), byl zřízen již roku 1938, nejprve sloužil především ke sledování nacistů, teprve později ve 40. letech měl napomoci odkrývat případné komunistické sympatizanty.

McCarthy ve svém snažení očistit společnost od „ne-Američanů“ zašel tak daleko, že roku 1953 spustil vyšetřování příslušníků americké armády a zpochybňoval tak účinnost největší bezpečnostní sítě ve Státech. Právní zástupce americké armády Joseph N. Welch při slyšeních u soudu poukázal na neúnosnost politické situace v zemi, když se McCarthyho dotázal: „*Cožpak nechováte žádný smysl pro důstojnost, pane?*“.

¹³⁹ McCULLOUGH, David G., *Truman*, New York 1992, s. 547.

¹⁴⁰ TOINET, s. 71.

¹⁴¹ LIPSET, Seymour Martin, *American Exceptionalism: A double-edged sword*, New York 1996, s. 65–66.

¹⁴² POWERS, Gid Richard, *Not Without Honor: the History of American Anticommunism*, New Haven 1998, s. 280.

Veřejnost nakonec prozřela, i díky tomu, že se do popředí dostalo téma možného střetu obou jaderných velmocí, USA a Ruska, a podpora senátora klesla z 50 % na pouhých 34 %. Roku 1955 byl McCarthy napomenut senátem za jeho výroky o prezidentu Eisenhowerovi, když mu vyčítal jeho přílišně bojácný postoj vůči komunistům, nakonec zemřel o dva roky později na jaterní selhání.¹⁴³

K šíření nenávisti a strachu z komunismu mezi obyvateli USA dopomohlo několik konkrétních případů, mezi něž patřilo odkrytí britsko-americké špionážní sítě, která předávala do Ruska zprávy o vývoji atomové bomby.¹⁴⁴ V podezření upadl mj. jeden z britských vědců pracujících na poušti v Los Alamos na tzv. projektu *Manhattan*, tj. na tajném projektu pro vývoj atomové bomby, jménem Klaus Fuchs. Ten se měl v roce 1945 nejméně dvakrát setkat se sovětským agentem a předat mu dokumenty o konstrukčním návrhu atomové bomby.¹⁴⁵

Údaje o obětech politických represí jsou roztržštěné a neúplné. Počátkem nástupu senátora McCarthyho do úřadu a konče Eisenhowerovou vládou nikdo nebyl schopen přesně určit rozsah provedených čistek, tyto informace byly v oficiálních vyjádřeních vlády neustále zveličovány či zlehčovány podle jejich momentálních potřeb.¹⁴⁶ Snaha o transformaci těch, kteří byli odlišných názorů (ať už to byli komunisté, jejich přívrženci nebo jen pokrokaři) byla jasně zřejmá. Pokud dotyční své politické přesvědčení nezměnili, obvykle ztratili zaměstnání, museli se vystěhovat do ciziny, stali se z nich exulanti, či prostě zmizeli ze společenského života.¹⁴⁷ Cokoliv, co by mohlo mít negativní dopad na *the American way of life* bylo automaticky spojováno s nežádoucím vlivem komunismu. Někteří odborníci dokonce nahlíželi na přívržence komunistického režimu jako na psychicky narušené jedince, pro které byla posléze zřízena zvláštní psychiatrická léčebna ve Valley Forge v Pensylvánii.¹⁴⁸

Éra pronásledování se chýlila ke konci, když si lidé začali uvědomovat potenciální nebezpečí třetí světové války, která by vzhledem k technickému pokroku ve vývoji zbraní měla katastrofické následky. Mnohem více se v tomto případě cítili ohroženi běžní civilisté. Federální úřad pro civilní obranu (FCDA) totiž začal v rámci

¹⁴³ FRIED, Richard M., *Nightmare in red: the McCarthy era in perspective*, New York 1991, s. 138–141.

¹⁴⁴ TINDALL, SHI, s. 647.

¹⁴⁵ LINDER, Douglas O., *The Trials of the Rosenbergs: An Account*, 2007, s. 1, [cit. 2018-02-2018]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1027998.

¹⁴⁶ TOINET, s. 7–9.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 56–57.

¹⁴⁸ ELLUL, Jacques, *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes*, New York 1973, s. 107–108.

prevence vydávat tiskoviny s upozorněním na hrozící nebezpečí konfliktu (běžně se objevovaly plakáty s hesly „*Duck and Cover!*“ nebo „*Dig or Die!*“) a pořádal přednášky o tom, jak se chovat při výbuchu atomové bomby, jak se chránit před smrtícím jaderným spadem či jak si vybudovat vlastní protiatomový kryt.¹⁴⁹

Mccarthismus měl několik důsledků, zejména na úrovni intelektuálního střetávání. Lidé se báli podepsat nějakou petici, stát se členy nějakého spolku či být viděni s nějakými knihami, aby si to někdo špatně nevyložil. Jednou z nejvíce postižených oblastí byl vědecký výzkum, zejména ten, který byl financován vládními kontrakty. Mladí vědci se obávali nastoupit do vládních laboratoří ze strachu z šikany. Dopad na State Department byl rovněž značný, žádný diplomat se neodvažoval vyjádřit nesouhlas s oficiální linií vládního programu z obavy z možného zpochybnění jeho integrity a loajality vůči Spojeným státům.¹⁵⁰ Ještě v 60. letech v USA převládaly radikální antikomunistické nálady. Roku 1961 proběhl současně ve Spojených státech a Velké Británii výzkum, zda by občané raději volili jadernou válku či život pod nadvládou komunistického režimu. Zatímco pouze 21 % Britů volilo první možnost, v Americe to bylo převažujících 81 %.¹⁵¹

Významnou pozornost médií si získal případ Algera Hise. Alger Hiss (1904–1996) byl svého času sekretářem Nejvyššího soudu a jako mladý advokát se následně usadil ve Washingtonu, kde se podílel na pracích pro *New Deal*. Hiss byl obviněn z komunistické špionáže na půdě vlády a spolupráce se Sověty, obvinil jej jistý Whittaker Chambers. Chambers byl zpočátku sám členem komunistické strany, v které měl za úkol předávat tajné dokumenty, avšak v letech 1937–1938 se se stranou rozešel a z obav ze zavraždění si jako pojistku ponechal písemnosti, které se později proslavily jako tzv. *Pumpkin Papers* (Chambers schoval strojopisné kopie a mikrofilmy dokumentů ministerstva zahraničí ve vydlabané dýni¹⁵²). Poté, co získal práci v týdeníku *Time*, se velmi rychle vydal na dráhu udavače. Po roce 1939, kdy v Evropě vypukla druhá světová válka, navštívil náměstka státního tajemníka Adolfa A. Berlea

¹⁴⁹ ROSE, Kenneth D., *One Nation Underground: The Fallout Shelter in American Culture*, New York 2004, s. 5–7.

¹⁵⁰ TOINET, s. 152–154.

¹⁵¹ ROSE, s. 9.

¹⁵² *Pumpkin Spy Papers For Public*. In: The Gloucester Citizen [online], 1948, s. 8, [cit. 2018-02-21]. Dostupné z: <https://www.britishnewspaperarchive.co.uk/viewer/bl/0000325/19481211/053/0008>.

a přinesl mu seznam funkcionářů, o nichž tvrdil, že byli členy komunistické strany. Na seznamu figurovalo mj. jméno Alger Hiss.¹⁵³

Hiss od počátku vyšetřování tvrdil, že Chamberse nezná a že mu žádné dokumenty nepředával, přičemž mu při výsleších byly předkládány jeho fotografie. Hiss se však dožadoval, aby mu bylo umožněno se s Chambersem setkat, aby mohl s jistotou říci, zda jej poznává či nikoliv. Ač lehce zaváhal, případ se pro něj vyvíjel prozatím dobře. Tisk i veřejnost byly na jeho straně a kritizovaly metody vyšetřování komise, avšak to se změnilo 17. srpna 1948, kdy Hiss Chamberse spatřil. Hiss si vzpomněl, že Chambersovi v letech 1935–1936 pronajímal byt, aniž by kdy dostal zapláceno za nájem, z čehož vyplynulo, že pokud lhal o tom, že Chamberse zná, mohl lhát i o své příslušnosti ke komunistické straně. Po dlouhých průtazích byl případ uzavřen 21. ledna 1950, kdy byl Hiss obviněn k pěti letům vězení pro křivé svědectví.¹⁵⁴ Hiss se stal populárním příkladem typického „gentlemana“ z Východního pobřeží, demokrata, který spíše než tradičního, stoprocentního Američana připomínal britského aristokrata.¹⁵⁵

Veřejnému zájmu neunikl ani případ Julia a Ethel Rosenbergových, kteří měli ke komunistické straně blízko. Julius byl zřejmě aktivním členem strany, ačkoliv to nikdy nepřiznal. Oba byli obviněni ze špionáže ve prospěch Sovětského svazu a odsouzeni k trestu smrti na elektrickém křesle. Než byl trest 19. července roku 1953 vykonán, proběhlo po celém světě nespočet manifestací. Rodina Vanzettiho byla jednou z mnoha, které žádaly po prezidentu Eisenhowerovi, aby prosadil revizi procesu. Stejně jako Alger Hiss, oba manželé tvrdili do poslední minuty, že jsou nevinní a k žádnému zločinu se nedoznali.¹⁵⁶ Ethel Rosenbergová, přezdívaná *atom spy*, byla dokonce svého času označována za hlavní příčinu války v Koreji, prezident Eisenhower nejdříve zamítl její žádost o milost a následně tvrdil, že Rosenbergová svými neuváženými činy mohla odsoudit desítky milionů lidí k smrti.¹⁵⁷ Případ Rosenbergových, zejména samotné Ethel, je nápadným příkladem toho, jak chování odsouzeného jedince bylo oběma tábory, tj. komunistů a antikomunistů, vnímáno naprosto odlišně. Dle antikomunistů Rosenbergová z vlastních dětí raději učinila sirotky, jelikož její mateřskou lásku zastínil bezcitný politický fanatismus. Na druhou stranu političtí liberálové a pokrokaři v ní

¹⁵³ TOINET, s. 82–83.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 84–85.

¹⁵⁵ MORISON, Samuel Eliot, COMMAGER, Henry Steele, LEUCHTENBERG, William E., *The Growth of the American Republic*, New York 1969, s. 633.

¹⁵⁶ TOINET, s. 90.

¹⁵⁷ PHILIPSON, Ilene J., *Ethel Rosenberg: beyond the myths*, New Brunswick 1993, s. 1.

spatřovali oddanou matku, která učinila obrovskou oběť, když se vzdala vlastních dětí, aby zabránila šíření dalších neprůkazných obvinění, propuknutí novodobého honu na čarodějnice a vzestupu vládního režimu, který by všechny liberálně smýšlející jedince označoval za špiony a který by předpokládal, že při vyvinutí sebemenšího nátlaku člověk upustí od své víry a svého přesvědčení.¹⁵⁸

¹⁵⁸ PHILIPSON, s. 4–5.

5 Rozbor literárního díla *Čarodějky ze Salemu*

Autorem díla *Čarodějky ze Salemu* (*The Crucible*, 1953) byl americký dramatik Arthur Miller (1915–2005). Název napovídá, že hra vychází ze skutečných dějinných událostí, jež se odehrávaly v kolonii Massachusetts roku 1692. Millerova hra respektuje historická fakta do určité míry, avšak nekopíruje je zcela věrně. Z literárního hlediska se tak jedná spíše o alegorické srovnání známého motivu s osobitým autorovým výkladem zohledňujícím soudobou politickou situaci USA v 50. letech minulého století, mj. z důvodu podobnosti používaných metod obvinění, vyšetřování a vynucování doznání. Nebylo tedy pochyb o tom, že paralela byla záměrná. Millerovo dílo jasně naznačuje, že hony na čarodějnice nelze považovat za překonanou minulost středověké, resp. raně novověké společnosti, neboť nebezpečí fanatismu rozdělujícího společnost se může kdykoliv objevit v případě pocitu ohrožení dosavadního způsobu života a uspořádání společnosti.

Několik měsíců předtím, než se hra dostala na jeviště divadla Broadway v New Yorku, se McCarthy podílel na volbě nového prezidenta Spojených států, jímž se stal republikán Dwight David Eisenhower (1890–1969), jeho inaugurace proběhla pouze dva dny před očekávanou premiérou představení. V této době byla činnost filmového a televizního průmyslu ovlivněna strachem z mccarthismu, několik herců a autorů se ocitlo na černých listinách a bylo jim zakázáno působit v médiích. Zejména ti, kteří odmítli podat svědeckou výpověď, zmizeli z velkého plátna i malých televizních obrazovek, avšak newyorská scéna (snad díky své přirozené chaotičnosti) zůstala výjimečně správnou a zásahy úřadů nedotčená.¹⁵⁹ Na druhou stranu v populární kultuře fungovala jistá antikomunistická propaganda, hlavními hrdiny filmů se stávali pochopitelně odpůrci komunistického smýšlení, obvykle v podobě tzv. *G-Men*¹⁶⁰.¹⁶¹

Úvodní dějství Millerovy hry osvětluje historický kontext příběhu a popisuje obyvatele Massachusetts jako uzavřenou teokratickou společnost, která se neustále ocitá v konfliktu s domorodými indiánskými kmeny. Značná část úvodního aktu se odehrává v podkrovní místnosti domu faráře Samuela Parrise, kde jeho dcera Betty leží zcela nehybně. Předchozí večer přitom Parris přistihl Abigail, Betty, otrokyni Titubu a další

¹⁵⁹ POPKIN, Henry, *Arthur Miller's „The Crucible“*. In: *College English* [online], 1964, Vol. 26, No. 2, s. 139–140 [cit. 2018-03-03]. Dostupné prostřednictvím JSTOR z: <http://www.jstor.org/stable/373665>.

¹⁶⁰ Zkratka pro *Government Men*, což byl slangový výraz pro označení agentů FBI. (BARRETT, Grant, *The Oxford Dictionary of American Political Slang*, New York 2004, s. 117.)

¹⁶¹ POWERS, s. 215.

dívky, jak tančí nahé v lese kolem ohně, kde praktikovaly černou magii a snažily se proklít Elizabeth Proctorovou, manželku Johna Proctora, u nějž dříve Abigail sloužila. Abigail byla ze služeb u Proctorových propuštěna, jelikož s Johnem udržovala vztah. Dívky se k praktikování magie nepřiznaly, zřejmě ze strachu z potrestání pro porušení víry a církevních zásad, a tvrdily, že v lese pouze tančily. Do domu Parrise postupně přichází další dívky, jež se účastnily předchozího večera oné seance, načež se Betty probudí a pokusí se vyskočit z okna. Rozruch z nezvyklého chování dívek se šíří po vesnici. Do domu vchází reverend Hale, který spolu s farářem Parrisem nakonec donutí Titubu k přiznání k praktikování kouzel, ta obviní z čarodějnictví Sarah Goodovou a Sarah Osbournovou. Paní Putnamová, jež je rovněž v domě přítomna, o Osbournové prohlásí, že ji asistovala při porodu a že to ona určitě způsobila smrt jejich dětí. K Titubě se přidají Abigail s Betty a svou výpověď potvrdí jména právě zmíněných čarodějnic.

Druhé dějství se odehrává v domě Johna Proctora a jeho manželky Elizabeth. Oba ví, že obvinění z čarodějnictví jsou vykonstruovaná a lživá, Abigail se Johnovi osobně doznala, když John zajel do vesnice, aby zjistil, co se děje. John však netuší, jak křivá obvinění dívek prokázat tak, aby zároveň neodhalil své plotky s Abigail. Později na scénu vstupuje jedna z posedlých dívek, Mary Warrenová, současná služebná Proctorových, která Elizabeth mimoděk prozradí, že ten den její jméno zaznělo u soudu, avšak Mary prý vypovídala v její prospěch. Do domu nicméně přijíždí reverend Hale, aby vyslechl Elizabeth i Johna z důvodu vyřčeného obvinění. Pozastavuje se nad skutečností, že manželé nechodí do kostela a jejich druhé dítě nebylo ještě pokřtěno, o jejich oddanosti ke křesťanství pochybuje. Na žádost Halea John odříkává deset přikázání, přičemž zapomíná na jedno, cizoložství. Za daných okolností Elizabeth na Johna naléhá, aby se i přes riziko prozrazení jeho poměru s Abigail, Haleovi svěřil, k čemu se mu Abigail přiznala, a vypovídal u soudu proti dívkám. Hale však manželům oponuje, že se mnozí z obviněných přiznali a dívky tak jistě mluví pravdu, načež John namítá, že pokud by obvinění své doznání neučinili, byli by pověšeni. V této části hry je nastíněna hierarchie puritánské společnosti a role ženy v 17. století, Elizabeth je typickým příkladem provdané ženy, jež se nestará o nic jiného než o domácnost a je svému muži zcela oddána, ač si je vědoma jeho nevěry. Zároveň je zde naznačen i ideový rozkol společnosti v názoru na faráře Parrise, kterou popisují historici Boyer a Nissenbaum (viz kapitola 3.1). John Proctor reverendu Haleovi vysvětluje, že jeho

kázání v kostele nenavštěvují, jelikož jej jako kněze nerespektují. Po ukončení honů na čarodějnice byl Samuel Parris nucen odejít z vesnice.

Třetí dějství se odehrává převážně u soudu, kam John Proctor přichází s Mary Warrenovou, aby svědčila o vymyšlených výpovědích dívek a zprostita tak viny jeho manželku. Proctor s sebou přináší i petici podepsanou 91 osobami, farmáři, příslušníky církve, kteří potvrzují dobrou pověst nejen Elizabeth Proctorové, ale i dalších obviněných, Rebecca Nurseové a Marthy Coreyové. Petice je soudem zavrhnuta jako nezákonná a všichni podepsaní budou předvoláni k výslechu, čarodějnictví je totiž „*ipso facto, svou povahou neviditelný zločin*“¹⁶² a svědčit o něm může pouze čarodějnice nebo oběť, obviněným tudíž nelze důvěřovat (resp. očekávat jejich doznání), a jejich obhájcům už vůbec ne. K soudu je přivedena Elizabeth, aby potvrdila Johnovu výpověď o jeho aféře s Abigail, jelikož ta by mohla odhalit, že dívky lhaly. Nicméně Elizabeth se obává, že o styku s Johnem nevyprávěl John ale právě Abigail, aby jej před soudci zdiskreditovala, a tak popře, že by její muž měl s dívkou poměr, čímž je Johnova výpověď o soukromém rozhovoru s Abigail znevážena. Mary Warrenová se ze strachu z odsouzení nakonec připojí zpět k dívkám, jelikož po jejím prohlášení, že ji Abigail nutila k tomu, aby obviňovala nevinné občany vesnice z čarodějnictví, dívky opět spustí se svými hysterickými záchvaty a výkřiky. Mary z obavy o svůj život odvolává svou výpověď vůči dívkám a obrátí proti Johnovi, který ji prý donutil dívky před soudem zkompromitovat. John je zatčen, ztrácí naději na osvobození a prohlašuje: „*Bůh je mrtev*“. Reverend Hale rovněž odchází rozhořčen: „*opovrhují tímto soudním přelíčením, opouštím tento soud.*“¹⁶³

Ještě před obviněním Johna Proctora se Giles Corey snaží u soudu osvobodit svou manželku, Marthu Coreyovou, a také tvrdí, že Ann Putnamová byla donucena svým otcem, aby obvinila George Jacobse, snaží se poukázat na to, že obviněným z čarodějnictví propadá veškerý jejich majetek, a Corey se domníval, že Putnam má zájem Jacobsovy pozemky vykoupit. I po naléhání soudu však Corey odmítá prozradit zdroj svých informací z obavy, že dotýčný bude rovněž předvolán k výslechu. Fakt, že obviněným občanům byl zabaven majetek, odpovídá historické skutečnosti, z níž vycházely teorie jak Karlsenové, tak Boyera a Nissenbauma (viz kapitola 3.1). Obrat Mary Warrenové v jejím svědectví jasně naznačuje, že kdokoliv, kdo se stavěl proti vyšetřování soudu a zpochybňoval jeho postupy či rozsudky, končil okamžitě mezi

¹⁶² MILLER, Arthur, *Čarodějky ze Salemu*, Praha 2009, s. 103.

¹⁶³ Tamtéž, s. 122.

podezřelými a byl vyslýchán, z přirozené obavy o vlastní život se nikdo oficiálně neodvažoval proti postupům soudců něco namítat. Dramatický odchod postavy reverenda Halea vyobrazuje skepticismus některých soudců vůči výpovědi dívek, v tomto případě odkazuje na Nathaniela Saltonstalla, který se odmítl dále účastnit soudních procesů jako stanovený soudce tribunálu *Oyer and Terminer*, jelikož nepovažoval svědecké výpovědi za dostatečně věrohodné a neuznával *spectral evidence* jako důkazní prostředek, a byl tudíž nahrazen.

Čtvrté dějství se odehrává o tři měsíce později, scéna začíná v městském vězení, kde Tituba sdílí celu se Sarah Goodovou. Mnoho obyvatel vesnice bylo obviněno z čarodějnictví, většina z nich se k přečinu doznala a byla s dlouhým trestem umístěna do vězení, zároveň jim byl zkonfiskován majetek. Dvanáct lidí bylo pověšeno, dalších sedm jich na popravu čekalo, včetně Johna Proctora, Rebeccy Nurseové a Marthy Coreyové. Giles Corey mezitím zemřel při mučení, a jelikož nebyl pravomocně odsouzen, z jeho synů se nestali vydědění bez majetku. Reverend Hale se snaží domluvit Elizabeth, která má být popravena po porodu očekávaného dítěte, aby manželovi domluvila, aby se přiznal. Po dlouhé diskusi Elizabeth Johna skutečně přesvědčí, aby učinil falešné doznání, avšak John není ochoten u soudu vypovídat o hříších, které spáchali jiní, a nezavdává soudcům podnět k předvedení dalších možných obětí. Po prohlášení o své vině je nucen podepsat ještě písemné doznání, které mělo být vystaveno na dveře kostela, všem na očích, avšak John toto odmítá s tím, že nechce, aby jeho rodina byla navždy spojována s čarodějnickými procesy, a své doznání trhá. Hale se snaží ještě přimět Elizabeth, aby muži domluvila, ta však smířeně prohlásí: „*Ted' má tu svou čest! Bůh chraň, abych mu ji brala!*“¹⁶⁴ Následné setkání Johna Proctora s manželkou zachycuje psychické strádání účastníků soudních procesů, historikové analyzují fakta a zmiňují užívání fyzické tortury a duševní stav obětí nebývá zmíněn, neboť není možno jej zpětně poznávat. Literární díla mají v tomto ohledu výhodu, které Miller bezpochyby naplno využil. Poslední rozhodnutí Johna Proctora ilustruje upřednostnění pravdy před lží, zachování si cti a dobrého jména namísto jeho zaprodání.

¹⁶⁴ MILLER, s. 147.

6 Komparativní analýza

6.1 Dílo vs. realita - hledání paralel

Při srovnání honu na čarodějnice z konce 17. století a „honu na komunisty“ z první poloviny 20. století lze objevit určité paralely, které jsou oběma případům společné a které lze z určitého hlediska považovat za konspirační. V prvním zmíněném případě nebyli sice hlavními podněcovateli procesů muži jakožto politické autority, ale nezletilé dívky, nicméně ty si byly dobře vědomy uspořádání společnosti, v níž žily, a využily svého postavení poškozených k vyčlenění „postradatelných“ příslušníků puritánské společnosti, tj. všech těch, kteří představovali ohrožení soudobého společenského řádu. Podobně McCarthy využíval svého politického postavení k tomu, aby ze společnosti vyloučil jedince, kteří představovali hrozbu sociálnímu zabezpečení země. V případě Salemu byla panika vykonstruována na základě víry v čarodějnice, o jejichž existenci v době kolonialismu však nemohlo být pochyb. V případě mccarthismu bylo nicméně nutné hledat racionálně zdůvodnitelné příčiny politických represí, nepřáteli se tudíž stali komunisté, resp. lidé odlišného politického, sociálního a kulturního smýšlení.

Komunita s přísnými společenskými normami často nazírá na jakékoliv odchylky od běžných způsobů chování jako na možné nebezpečí, anomálie nejsou žádoucí a vyvolávají strach a znepokojení, a jakmile se společnost cítí ohrožena, musí přijmout opatření, aby ochránila svou integritu a zajistila bezpečnost jedincům uvnitř kolektivu. V 17. století představovali domněle ohrožení společnosti jedinci, kteří nežili v souladu s puritánskou vírou, např. neprovdané ženy. Žít v souladu s vírou znamenalo žít skromně a prostě tak, aby ženy nevybočovaly z řady (např. i způsobem oblékání) a muži byli zároveň uchráněni od pohanských a ďáblových pokušení, často v podobě udržování intimních vztahů s Indiánkami ze sousedních domorodých kmenů. Vyvrženci narušovali stabilitu společnosti, pokud nenaplnovali řádně svou sociální roli. Podobně zhruba o čtvrt století později rudá panika obklopila obyvatele USA v průběhu studené války. Ve společnosti převládal strach z komunistických špiónů, kteří se snažili infiltrovat do americké vlády. Hrozbu pro společnost představovali mj. i homosexuálové či Afroameričané, a to ze stejného důvodu jako čarodějnice v Salemu, nenaplnovali totiž své sociální role dle „normálních“ standardů americké společnosti, napomáhali tak rozpadu vládního režimu, neboť vytvářeli sociální rozdíly ve společnosti a tím ji oslabovali.

Americká společnost v 17. i ve 20. století byla ideologicky represivní a sexuálně intolerantní, potlačovaná sexualita hraje hlavní roli v Millerově dramatu, kde se příběh točí kolem hlavního hrdiny Johna Proctora, jenž měl poměr s mladou Abigail, jednou z posedlých dívek, která se mu následně mstí za to, že jejich vztah ukončil a rozhodl se vést příkladný život po boku své manželky. Určitý erotický nádech má i úvodní dějství a popis dívek tancujících v lese u ohně, praktikujících černou magii. Touha sama o sobě byla puritány vnímána jako hřích. Právě tak komunisté v 50. letech nebyli vyslýcháni pro skutečné, nezákonné zločiny, ale pro jejich příliš dychtivé komunistické myšlenky. Dívky tančící v lese obvinily z čarodějnictví jiné ženy z vesnice, aby od sebe odpoutaly pozornost, stejně jako se v období mccarthismu z bývalých přívrženců komunismu stali udavači, kteří zveřejňovali jména údajných příslušníků komunistické strany, aby v první řadě očistili sami sebe.

Způsob, jakým byly v obou případech vedeny soudní procesy, je rovněž srovnatelný. Veřejnost věřila, že rozhodnutí soudu napomáhalo zbavit společnost hroziícího nebezpečí od jejích narušitelů, ačkoliv ve skutečnosti docházelo spíše ke zvýšení míry paranoie mezi občany. Strach z čarodějnic a komunistů byl živěn přesvědčením lidí, že skupina jednotlivců je schopna narušit obvyklý, bezpečný způsob života a bouřit se proti tomu, co bylo v rámci společnosti považováno za tradiční. Nařčení a obvinění nebyla ve většině případů podložena dostatečně průkaznými materiály a při soudních slyšeních byla tvrzení a obhajoba obviněných obvykle zlehčována, jako např. v případě Sacca a Vanzettiho.

Bezpečnost společnosti byla pro Salem i pro Spojené státy v polovině 20. století prioritou, v obou případech existovaly obavy z vnějších i vnitřních stimulů, jež by mohly poškodit jejich dosavadní způsoby života. Stejně jako v Salemu, i v období mccarthismu docházelo k nespravedlivým obviněním, v druhém případě mj. přímo ze strany senátora McCarthyho, ten 8. března 1948 obvinil celkem 81 vládních zaměstnanců na základě tzv. Leeova seznamu¹⁶⁵, které považoval za hrozbu společnosti. Zmíněný seznam McCarthy údajně získal s pomocí „dobrých, věrných Američanů z Ministerstva zahraničí“¹⁶⁶, avšak konkrétní zdroj svých informací odmítal prozradit.

¹⁶⁵ Zpráva, jejímž sestavením byl pověřen agent FBI Robert E. Lee roku 1945, který nechal zaměstnance ministerstva projít bezpečnostní prověrkou, přičemž ve 108 případech zjistil neshody. (REEVES, Thomas C., *The life and times of Joe McCarthy: a biography*, Lanham, Md. 1997, s. 227.)

¹⁶⁶ GRIFFITH, Robert, *The politics of fear: Joseph R. McCarthy and the Senate*, Amherst 1970, s. 55.

McCarthy svou vytrvalostí a houževnatostí stavěl nevinné obviněné do rolí přívrženců rozvratu současného vládního režimu.¹⁶⁷

Vytěšňování konkrétních skupin obyvatel představujících údajnou hrozbu společnosti se ve Spojených státech zdá být opakující se tradicí, pro kterou se ujal výraz *scapegoating* (tj. vytvořit z někoho obětního beránka). Obětní beránci však mohou jen těžko svůj osud kontrolovat, např. ženy v 17. století jen stěží mohly zabránit smrti svého manžela, aby nedošlo ke změně jejich společenského postavení, které by je mohlo nově uvrhnout v podezření z čarodějnictví (obvykle z důvodu zájmu žalobců o jejich zákonně získaný majetek). Podobné tendence, kdy se strach stává hnací silou pro stíhání zranitelných menšin, je možné spatřit i v současné politické situaci USA, kdy Donald Trump ještě jako prezidentský kandidát slíbil vyhostit všechny Mexičany a muslimy, kteří jsou v podstatě bezbranní vůči obviněním z terorismu a z narušení sociální bezpečnosti země.

6.2 Kritické přijetí a vliv

Alegorie byla v Millerově dramatu natolik zjevná, že již po premiéře roku 1953 na ni někteří kritici neváhali upozornit. Jeden nejmenovaný recenzent přispěl svým názorem do únorového vydání *The New York Post*, přičemž hned v úvodu svého příspěvku poukazoval na to, že se nejedná o pouhé dramatické přiblížení historicky známých událostí z Massachusetts roku 1692, jak by se mnozí mohli mylně domnívat. Ze scénáře údajně jasně vyplývala Millerova snaha naznačit skutečnost, že současná politická hysterie je vyvolávána stejně iracionálním strachem jako při čarodějnických procesech v 17. století, podloženým vírou v neexistující demony. Autor recenze v závěru však neopomněl připomenout, že ohrožení soudobé společnosti tyranidou a despotismem je, bohužel, na rozdíl od minulosti skutečné.

Obecně se názory na Millerovo zpracování často lišily, např. dva měsíce po prvním představení vydal Robert Warshaw článek s názvem *The Immediate Experience*, v němž naopak vyzdvihuje nadčasovost hry. Nabádal, aby se diváci nenechali uvést v omyl historickým námětem a nepřehlédli tak hlavní pointu, tj. že „*čarodějnické procesy jsou vždy s námi, obzvláště v dnešní době.*“¹⁶⁸ Sám Miller prý údajně prohlásil, že je téměř s jistotou schopen určit, jaká politická situace právě panuje v zemi, v níž se hra znenadání stane populárním hitem - hra totiž společnosti slouží

¹⁶⁷ FRIED, s. 125.

¹⁶⁸ SMITH, Leonard, *The Crucible by Arthur Miller*, London 1986, s. 75–76.

buďto jako varování před možnou, přicházející hrozbou tyranské vlády, nebo jako vzpomínka na vládní, despotické období, jež poměrně nedávno skončilo.

Moderní západní kultura si opět začíná všimnout spojitostí mezi dramatem a současnou politickou situací a využívá potenciálu divadelní inscenace. Nové zpracování hry představilo např. londýnské divadlo Queen's Theatre loni v únoru. Produkci si vzal na starost Douglas Rintoul, který spatřil jisté podobnosti v rozdělení americké společnosti 17. století (viz kapitola 3.1) a rozdělení britské společnosti po konání referenda o členství Spojeného království v Evropské unii, které se uskutečnilo v červnu 2016 a v němž se občané rozhodli unijní společenství opustit. Pro odchod hlasovalo 51,9 % zúčastněných. Rintoul připomíná větu z třetího dějství hry: „*Ale musíte chápat, pane, že člověk buď stojí na straně soudu, nebo musí být považován za jeho odpůrce, jiná cesta není.*“, čímž se snaží naznačit, že v Británii existují podobně extrémní názorové frakce, jako v Salemu v 17. století. Hon na čarodějnice nápadně připomíná i využití metody *scapegoatingu*. Opět byly uměle vykonstruovány (příp. přehnaně zveličeny) vnější hrozby, jejichž posláním bylo zcela jasně určit původce nespokojenosti a obav panujících v soudobé britské společnosti, a to vše s cílem uchránit společenskou integritu a jednotnost země, pro kterou se pomýleně a ze strachu z jejího narušení rozhodla nadpoloviční většina voličů.¹⁶⁹

6.3 Otakar Vávra a *Kladivo na čarodějnice*

Filmové adaptace historického románu Václava Kaplického z roku 1963 s názvem *Kladivo na čarodějnice* se ujal filmový režisér a scénárista Otakar Vávra. Snímek byl dokončen roku 1969 a stejně jako Millerovo drama v sobě ukrývá alegorická srovnání s politickými procesy v Československu z průběhu 50. let minulého století, zejména s vykonstruovaným politickým procesem komunistického politika Rudolfa Slánského (1901–1951). Tuto paralelu Vávra potvrdil přímo ve své publikaci *Podivný život režiséra*, kde mj. vysvětluje své motivy k natočení filmu s tímto námětem: „[...] *jak se mohlo stát, že v naší zemi mohl vzniknout monstrproces s lidmi, kteří samozřejmě nikdy nečarovali, nebyli ani fanatičtí, a přesto byli v průběhu procesu zmanipulováni takovým způsobem, že se přiznali ke všemu, co nespáchali, a dokonce prosili o nejpřísnější potrestání. Okamžitě mi to připomnělo politické procesy z padesátých let.*“¹⁷⁰

¹⁶⁹ RINTOUL, Douglas, *The Crucible: the perfect play for our post-truth times*. In: The Guardian [online], 2017, [cit. 2018-04-09]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/stage/2017/feb/14/the-crucible-the-perfect-play-for-our-post-truth-times>.

¹⁷⁰ VÁVRA, Otakar, *Podivný život režiséra: Obrazy vzpomínek*, Praha 1996, s. 260.

Kaplického román pojednává o čarodějnických procesech na losinském panství na Šumpersku odehrávajících se koncem 17. století. Hlavními postavami se stávají kněz Kryštof Alois Lautner a rakouský právník, inkvizitor Jindřich František Boblig z Edelstadtu. Příběh začíná krádeží svěřené hostie ze sobotínského kostela. Jistá žebračka si hostii schovala pod jazyk, jelikož ji slíbila donést své přítelkyni, která podáním hostie chtěla uzdravit svou krávu. Toho si všiml ministrant, který následně informoval faráře Schmidta. Po konzultaci s panstvem byl na zámek povolán advokát Boblig, jenž ji vyslechl a pro vynucení doznání k čarodějnictví a paktování s ďáblem neváhal použít tortury. Bobligovým předním zájmem bylo vlastní obohacení se na majetku odsouzených, který jim byl dle zákona zkonfiskován. Mezi obviněnými tak často končili bohatí měšťané. Kryštof Lautner jeho intence brzy odhalil a snažil se nalézt způsob, jak Bobliga zastavit, načež sám skončil na seznamu obviněných. Lautner byl při výslechu několikrát mučen, až se nakonec k čarodějnictví přiznal. Byť své přiznání hned odvolal, byl i přesto odsouzen a popraven, avšak do poslední chvíle vinu popíral. Zároveň se odmítal vyzpovídat z hříchů, neboť dle vlastních slov žádné nespáchal.¹⁷¹

Proces s Rudolfem Slánským, generálním tajemníkem ÚV KSČ pocházejícím z židovské rodiny, byl zkonstruován jako výstraha všem komunistickým státům, v kterých by se mohly objevovat tendence odchýlit se od antisemitské sovětské politiky. Slánský byl blízkým přítelem Klementa Gottwalda a zaujímal mocenskou pozici „druhého muže“ ve státě. Velitel československého politického zpravodajství podal Slánskému návrh na pozvání sovětských poradců do bezpečnosti, Slánský jej však odmítl jako zbytečný. Tichonov a Chozjanov na zamítavou odpověď reagovali prohlášením, že Slánský nechce, „*abychom viděli do jeho bordelu*“. V lednu 1951 se v Kremlu konala porada vedoucích představitelů zemí východního bloku, kde zástupci stran z každého státu předávali zprávy o stavu ozbrojených sil, když však na řadu přišlo Československo, předsedající Molotov vyzval k řečnickému pultu Alexeje Čepičku, ministra národní obrany, a nikoliv Slánského, byť to byl Slánský, kdo zprávu pro Kreml vypracoval. O měsíc později ústřední výbor KSČ již počítal s odstraněním Slánského z vysoké politiky, a to na základě kritiky pracovních metod ústředního sekretariátu a žádosti o prověrku ze strany Taussigové, poslankyně Národního shromáždění ČSR.¹⁷² V červenci roku 1951 vycestoval Čepička do Moskvy, kde se mělo odehrát utajené

¹⁷¹ KAPLICKÝ, Václav, *Kladivo na čarodějnice*, Praha 2011.

¹⁷² KAPLAN, Karel, *Zpráva o zavraždění generálního tajemníka*, Praha 1992, s. 130–132.

setkání se Stalinem. Ten kritizoval politické vedení v Praze, a to především za jeho nedostatečnou kontrolu. Hovořil o nezbytnosti dohledu na přední stranické funkcionáře, jelikož jejich chyby umožňovaly vytvářet příhodné podmínky pro nepřátelskou činnost jiných. Z jeho sdělení tak vyplývalo, že odvolání Slánského z postu generálního tajemníka ÚV KSČ je, vzhledem k jeho pochybením, nezbytností.¹⁷³ Stalin byl rovněž tím, kdo rozhodl o jeho zatčení. Vzhledem k tomu, že žádné podnětné důvody k jeho zadržení neexistovaly, byla zkonstruována rozsáhlá fingovaná korespondence, v níž rozhodujícím byl dopis nadepsaný „Velkému metaři“, jímž neměl být nikdo jiný než Slánský, jenž se údajně chystal prchnout za hranice.¹⁷⁴

Součástí výslechové praxe v průběhu politických procesů v letech 1948–1954 bylo fyzické násilí, psychologický nátlak a systém protokolů a výslechů. Fyzické násilí v sobě skrývalo mnoho podob. Někteří vyšetřovatelé byli pověstni svou krutostí, vyšetřovací metody mnohdy vedly ke smrti vyšetřovaných, avšak jejich počet není přesně znám, jelikož tyto případy byly v záznamech zpravidla vedeny jako sebevraždy. Po vyčerpávajícím výslechu násilí na věznicích pokračovalo v jiné podobě, obvykle formou hladovky či zákazu kouření, odpírána byla rovněž lékařská péče, rušení spánku a povinný pochod na cele byl taktéž velmi častým způsobem mučení.¹⁷⁵ Slánský se v cele nervově zhroutil a pokusil se oběsit na telefonní šňůře na klice od okna. Po jeho záchraně výslechy pokračovaly, avšak jeho síla odporovat znatelně zeslábla, načež v únoru 1952 následovalo jeho částečné doznání: „*Ano, je tomu tak! Svou nepřátelskou činností jsem způsobil vytváření druhého centra ve straně i státě.*“¹⁷⁶ Morální zlom u Slánského nastal v průběhu června a července, kdy se doznal ke všemu, co od něj vyšetřovatelé vyžadovali. Nekladl sice žádný odpor, avšak nevypovídal z vlastní iniciativy, pouze potvrzoval to, co mu vyšetřovatelé předložili.¹⁷⁷

Proces se Slánským a dalšími politickými věznicemi začal v listopadu 1952. Jednalo se o dokonale nacvičenou inscenaci, všichni obžalovaní uměli své výpovědi odříkat z paměti, včetně použití gestikulace a mimiky.¹⁷⁸ Z celkem čtrnácti obžalovaných bylo jedenáct lidí odsouzeno k trestu smrti, zbylí tři k doživotnímu uvěznění, a to za zločiny, které nikdy nespáchali. Slánský, který se doznal k „*špionáži, velezradě, sabotáži*

¹⁷³ KAPLAN, s. 130–132.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 155–156.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 170–171.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 190–192.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 210.

¹⁷⁸ STRÖBINGER, Rudolf, *Vražda generálního tajemníka*, Brno 1991, s. 90.

a prozrazení vojenského tajemství“, byl popraven 3. prosince 1952.¹⁷⁹ Filmové materiály z politických procesů z roku 1952 byly nedávno nalezeny ve zkrachovalé středočeské továrně. Materiály zajistil Národní filmový archiv, který má v úmyslu je zpřístupnit.¹⁸⁰

Z výše předložených skutečností lze spatřit velmi zjevné paralely s průběhem vyšetřování při procesech s čarodějnicemi, a to nejen ve formě výslechu, ale i v podobě použitých metod fyzického násilí a vynucování doznání. Zkonstruované politické procesy v Praze byly výrazem brutality soudobého politického režimu, čímž byly srovnatelné s brutalitou a nelidskostí inkvizičních tribunálů středověku. Čarodějnické procesy v 17. století a stalinské čistky ve státech východního bloku v 50. letech 20. století vycházely z podobných právních principů, které směřovaly k tomu, že se nevinní lidé přiznávali ke zcela fiktivním a často i nesmyslným zločinům. Vávra se tedy, stejně jako Miller, rozhodl reflektovat soudobé politické dění pomocí alegorie odkazující na historickou skutečnost, odehrávající se na území tehdejšího Československa.

¹⁷⁹ STRÖBINGER, s. 95.

¹⁸⁰ ČTK, *Unikátní archivní objev. Stará továrna ukrývala ztracené filmy z procesu se Slánským*. In: iRozhlas.cz [online], [cit. 2018-04-11]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/veda-technologie/historie/proces-se-slanskym-rudolf-slansky-filmove-materialy-nalez_1803201926_dbr.

Závěr

Lidová magie a praktikování kouzel měly své počátky již ve středověku. Lidé se snažili porozumět smyslu života, pochopit úděl člověka v přírodě, ale zároveň toužili se na dění ve světě aktivně podílet. Vykonávání rituálních obřadů mělo původně své místo i v rámci římského náboženství, avšak vztah magie a římskokatolické církve se postupem času výrazně proměňoval. Zásadní zlom nastal v 15. století, kdy byl jakýkoliv náznak heretické činnosti vyšetřován před inkvizičním tribunálem, který neváhal použít fyzické tortury k vynucení doznání z obviněných. Významnými postavami v Evropě, jež se zasloužily o systematické pěstování hrůzy z ďábla a následné perzekvování čarodějnic, byly Heinrich Kramer, autor rukověti *Malleus Maleficarum*, a Jakub Sprenger. Hon na čarodějnice se šířil zejména v západní Evropě v průběhu 15. až 17. století, avšak na britských ostrovech nedosahoval takové intenzity, přesto v důsledku objevu severoamerického kontinentu měla spousta obyvatel Británie potřebu vysídlit. Většinu z nich tvořili puritánští kalvinisté, kteří s vidinou nového světa bažili po prostém životě v křesťanské společnosti očištěné od zbytečných ceremonií, a po šíření božího poselství v pohanské zemi. První z nich připluli do Ameriky na lodi *Mayflower* roku 1620 a založili osadu Nový Plymouth na dnešním území státu Massachusetts.

První případy čarodějnictví v Nové Anglii jsou datovány do 20. let 17. století, tedy do doby, kdy stíhání čarodějnic v Evropě bylo již na ústupu. Procesy odehrávající se v britských osadách (Virginia, Connecticut, Massachusetts) byly typické svým nízkým počtem odsouzených. Anglosaská tradice se v tomto ohledu od způsobů používaných v kontinentální Evropě částečně lišila, nejenže intenzita stíhání čarodějnic nikdy nedosáhla takové výše jako např. v západním Německu (vyjma proslulého salemského procesu z roku 1692), odchylky lze zaznamenat i ve způsobu poprav. V Evropě bylo zvykem odsouzené pálit na hranicích, v Severní Americe byli odsouzenci věšeni, obvykle na stromech. Použití tortury pro vynucení doznání rovněž nebylo v Nové Anglii příliš běžné, i když výjimky jistě existovaly (např. v případě Grace Sherwoodové z Virginie). Zvláštní historickou anomálií se stal případ ze Salem Village, kde se v létě roku 1692 v žaláři ocitlo na sto padesát občanů kolonie Massachusetts, někteří z nich před propuštěním zemřeli, dalších minimálně sto jich čekalo na soudní řízení na svobodě. Obětí bylo dvacet. Historikové pracují s různými teoriemi možných příčin, mezi ty významné patří teorie opírající se o sociální rozdíly

ve společnosti, teorie analyzující postavení ženy ve společnosti a její právo vlastnit nemovitý majetek, a v neposlední řadě teorie zkoumající vliv válečných konfliktů s domorodými indiánskými kmeny na smýšlení a život britských osadníků. Jako neopodstatněná a vědecky neprokazatelná se jeví teorie otravy mykotoxiny, která údajně měla způsobovat křečovitě záchvaty a nezvyklé chování posedlých dívek, jejichž výpovědi byly soudním tribunálem *Oyer & Terminer* shledávány jako klíčové. S ohledem na úpravy a vývoj právních norem bylo čarodějnictví postaveno mimo zákon na počátku 18. století, avšak inkviziční metody výslechu a vyšetřování přežily až do současnosti, ještě ve století minulém byly využívány nejen na území Spojených států, ale např. i na území bývalého Československa v rámci vykonstruovaných politických procesů a čistek.

Moderní „hon na čarodějnice“ byl motivován politickou ideologií a strachem z anarchistických hnutí. Na počátku 20. let 20. století Spojené státy přistoupily k deportaci radikálně smýšlejících cizinců, odvoláni byli i někteří socialisticky orientovaní poslanci a poválečná vlna odporu vůči přistěhovalcům z východní a jižní Evropy zapříčinila schválení zákonem stanovené kvóty, jež omezovala roční počet přijímaných migrantů na pouhých 2 % (v poměru k počtu příslušníků každé národnosti, kteří v USA již sídlili). První vlna rudého strachu se objevila tedy ještě před zasednutím senátora Josepha McCarthyho do úřadu. Nesnášenlivost vůči anarchistům a komunistům byla v textu znázorněna na případu Sacca a Vanzettiho, již byli obviněni z loupežných přepadení a roku 1927 na základě sporných důkazů odsouzeni a popraveni. Druhá vlna rudé paniky přišla ve 40. a 50. letech 20. století, a to na nátlak senátora McCarthyho. V tomto období bylo propuštěno či odvoláno přes jednu desítku tisíc úředníků a zhruba tři stovky umělců se vyskytly na černé listině Hollywoodu, včetně dramatika Arthura Millera. Jedním ze známých politických procesů z období 50. let byl případ manželů Rosenbergových.

Arthur Miller využil historické předlohy čarodějnických procesů ze 17. století k vytvoření literárního dramatu *The Crucible*, které mělo symbolicky znázornovat soudobou politickou situaci ve Spojených státech. Jak z textu vyplývá, Miller osobně místo událostí z roku 1692 navštívil, pracoval s korektními informacemi a věrně kopíroval průběh dění, avšak některé skutečnosti musely být s ohledem na záměr hry zjednodušeny, např. počet posedlých dívek Miller oproti skutečnému stavu snížil. Analogie mezi literárním zpracováním a realitou 50. let 20. století jsou snadno

nalezitelné. V obou případech americká společnost reagovala na obavy z narušení fungujícího společenského řádu, který se řídil jistými náboženskými či právními normami. V obou případech se ve společnosti vyskytovali narušitelé, osoby, které byly odlišného náboženského, politického, sociálního či kulturního smýšlení. Bezpečnost a integrita komunity byly vždy prioritou, proto byli tito nepřizpůsobiví jedinci využiti k tzv. *scapegoatingu*, tj. nesli plnou odpovědnost za nestabilitu komunity a byli označeni za původce všech kolektivních nedostatků. Jejich potrestáním měla být společnost očištěna a zbavena strasti. Vedení výslechů a soudních řízení vykazovaly rovněž jisté spojitosti, v obou případech slovo vyslychaného nemělo téměř žádnou váhu. Otázky byly kladeny takovým způsobem, aby výpovědi obžalovaných zněly nejspíše a nevěrohodně. Výsledky soudních řízení neležely v rukou jurisdikce, ale byly vymáhány či předurčeny ze strany náboženské či politické moci. Millerovo dramatické zpracování vzbuzuje pozornost i v moderní době 21. století, jejího potenciálu si všiml např. britský divadelní režisér a dramatik Douglas Rintoul, jehož produkce byla inspirována názorovým rozdělením společnosti Velké Británie při rozhodování o vystoupení z Evropské unie.

Identickým tématem se na území tehdejšího Československa zabýval filmový režisér Otakar Vávra, který natočil film dle literární předlohy *Kladivo na čarodějnice* od Václava Kaplického. Vávra podobně jako Miller využil filmové adaptace k vyobrazení analogií v postupech užívaných při výslechu obviněných z čarodějnictví na losinském panství koncem 17. století a při vyšetřování údajných nepřátel komunistického režimu ve vykonstruovaných politických procesech v 50. letech minulého století, přičemž se snažil poukázat na způsob, jakým může náboženská, resp. politická moc ovlivnit smýšlení člověka natolik, aby se přiznal k činům, jež nikdy nespáchal. Jediným zásadním rozdílem obou uměleckých zpracování zůstává, že Miller zobrazoval stíhání přívrženců komunistického režimu, kdežto Vávra naopak pronásledování jeho nepřátel, což bylo pochopitelně dáno rozdílnou politickou situací v USA a v zemích východního bloku. Závěrem tak vyvstává myšlenka, že adaptace historického námětu, ať už filmová či divadelní, zůstává relevantní výpovědí o minulosti, byť mohou být historické události v ní znázorněné do určité míry zkreslené či zjednodušené, čímž si však zachovávají jistou míru nadčasovosti.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

BARRETT, Grant, *The Oxford Dictionary of American Political Slang*, New York 2004.

BEHRINGER, Wolfgang, *Čarodějnictví: globální historie. Zásadní kniha pro všechny zájemce o historii čarodějnictví a magie*, Praha 2016.

BOYER, Paul, NISSENBAUM, Stephen, *Salem possessed: the social origins of witchcraft*, Cambridge, Mass. 1974.

BREUERS, Dieter, *Ve jménu ďábla: trochu jiná historie čarodějnic a jejich pronásledování*, Praha 2008.

CROSS, Frank Leslie, *The Oxford Dictionary of the Christian Church*, London 1966.

CUSHING, Jonathan P., *Grace Sherwood's Trial for Witchcraft*. In: CUSHING, Jonathan P., *Collections of the Virginia Historical and Philosophical Society*, Rihmond 1883, s. 69—78.

D'ALESSANDRO, Frank M, *The verdict of history on Sacco and Vanzetti*, New York 1997.

DONOVAN, Frank Robert, *The Mayflower Compact*, New York 1968.

DÜLMEN, Richard van, *Kultura a každodenní život v raném novověku (16. - 18. století): Náboženství, magie, osvícenství*, Praha 2006.

ELLUL, Jacques, *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes*, New York 1973.

FRANCIS, Richard, *Judge Sewall's apology: the Salem witch trials and the forming of an American conscience*, New York 2006.

FRIED, Richard M., *Nightmare in red: the McCarthy era in perspective*, New York 1991.

GRIFFITH, Robert, *The politics of fear: Joseph R. McCarthy and the Senate*, Amherst 1970.

HOWE, Katherine, *The Penguin book of witches*, New York 2014.

JASZUNSKI, Grzegorz, *Atentáty na sny*, Praha 1975.

- JOHNSON, Paul, *Dějiny amerického národa*, Praha 2000.
- KAPLAN, Karel, *Zpráva o zavraždění generálního tajemníka*, Praha 1992.
- KAPLICKÝ, Václav, *Kladivo na čarodějnice*, Praha 2011.
- KARLSEN, Carol F., *The devil in the shape of a woman: witchcraft in colonial New England*, New York 1987.
- KIECKHEFER, Richard, *Magie ve středověku*, Praha 2005.
- LIPSET, Seymour Martin, *American Exceptionalism: A double-edged sword*, New York 1996.
- McCULLOUGH, David G., *Truman*, New York 1992.
- MILLER, Arthur, *Čarodějky ze Salemu*, Praha 2009.
- MORISON, Samuel Eliot, COMMAGER, Henry Steele, LEUCHTENBERG, William E., *The Growth of the American Republic*, New York 1969.
- NORTON, Mary Beth, *In the devil's snare: the Salem witchcraft crisis of 1692*, New York 2003.
- PAVLAC, Brian Alexander, *Witch hunts in the western world: persecution and punishment from the inquisition through the Salem trials*, Westport, Conn. 2009.
- PERKINS, William, *A Discourse on the Damned Art of Witchcraft*, Coconut Creek 2012.
- PHILIPSON, Ilene J., *Ethel Rosenberg: beyond the myths*, New Brunswick, N.J. 1993.
- POWERS, Gid Richard, *Not Without Honor: the History of American Anticommunism*, New Haven 1998.
- RAKOVÁ, Svatava, *Dobrodruzi, puritáni a Indiáni: Angličané v Novém světě*, Praha 1998.
- REEVES, Thomas C., *The life and times of Joe McCarthy: a biography*, Lanham, Md. 1997.
- ROSE, Kenneth D., *One Nation Underground: The Fallout Shelter in American Culture*, New York: 2004.
- SALLMANN, Jean-Michel, *Čarodějnice, d'áblovy nevěsty*, Bratislava 1994.

- SCHIFF, Stacy, *The witches: Salem, 1692*, New York 2015.
- SMITH, Leonard, *The Crucible by Arthur Miller*, London 1986.
- STREETER, Michael, *Čarodějnictví: tajné dějiny*, Praha 2008.
- STRÖBINGER, Rudolf, *Vražda generálního tajemníka*, Brno 1991.
- ŠINDELÁŘ, Bedřich, *Hon na čarodějnice: západní a střední Evropa v 16. – 17. století*, Praha 1986.
- TINDALL, George B., SHI, David E., *Dějiny Spojených států amerických*, Praha 2008.
- TOINET, Marie-France, *Hon na čarodějnice 1947-1957: mccarthismus*, Praha 1999.
- TOUFAR, Pavel, *Čarodějnice, hvězdlháři a zlatodějové*, Brno 2009.
- VÁVRA, Otakar, *Podivný život režiséra: Obrazy vzpomínek*, Praha 1996.

Internetové zdroje

- CALEF, Robert, *More Wonders of the Invisible World, or The Wonders of the Invisible World Displayed. In five parts.* Salem 1823. Dostupné z: <https://archive.org/details/morewondersofinv01cale>.
- CALLIS, Marc, *The Aftermath of the Salem Witch Trials in Colonial America*. In: *Historical Journal of Massachusetts* [online], 2005, Vol. 33, No. 2, s. 187–213, [cit. 2018-02-17]. Dostupné z: <http://www.westfield.ma.edu/mhj/pdfs/Callis%20combined%20summer%202005.pdf>.
- Chief Hennessy Avenged*. In: *The New York Times* [online], 1891, s. 1, [cit. 2018-02-19]. Dostupné z: <https://timesmachine.nytimes.com/timesmachine/1891/03/15/106047661.pdf>.
- ČTK, *Unikátní archivní objev. Stará továrna ukrývala ztracené filmy z procesu se Slánským*. In: *iRozhlas.cz* [online], [cit. 2018-04-11]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/veda-technologie/historie/proces-se-slanskym-rudolf-slansky-filmove-materialy-nalez_1803201926_dbr.
- Dago*. In: *Oxford University Press* [online], 2018, [cit. 2018-02-20]. Dostupné z: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/dago>.
- GODBEER, Richard, *„How Could They Believe that?": Explaining to Students Why Accusations of Witchcraft Made Good Sense in Seventeenth-Century New England*. In:

OAH Magazine of History [online], 2003, Vol. 17, No. 4, s. 28–31, [cit. 2018-02-08]. Dostupné prostřednictvím JSTOR z: <http://www.jstor.org/stable/25163619>.

Immigration Restriction League. In: Harvard University Library. Open Collections Program [online], [cit. 2018-02-19]. Dostupné z: <http://ocp.hul.harvard.edu/immigration/restrictionleague.html>.

LINDER, Douglas O., *The Trials of the Rosenbergs: An Account*, 2007, s. 1–7, [cit. 2018-02-2018]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1027998.

POPKIN, Henry, *Arthur Miller's „The Crucible“*. In: College English [online], 1964, Vol. 26, No. 2, s. 139–146 [cit. 2018-03-03]. Dostupné prostřednictvím JSTOR z: <http://www.jstor.org/stable/373665>.

Pumpkin Spy Papers For Public. In: The Gloucester Citizen [online], 1948, s. 8, [cit. 2018-02-21]. Dostupné z: <https://www.britishnewspaperarchive.co.uk/viewer/bl/0000325/19481211/053/0008>.

RINTOUL, Douglas, *The Crucible: the perfect play for our post-truth times*. In: The Guardian [online], 2017, [cit. 2018-04-09]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/stage/2017/feb/14/the-crucible-the-perfect-play-for-our-post-truth-times>.

Sacco and Vanzetti Executed. In: The Gloucester Citizen [online], 1927, s. 6, [cit. 2018-02-19]. Dostupné z: <https://www.britishnewspaperarchive.co.uk/viewer/bl/0000325/19270823/013/0006>.

SPANOS, Nicholas Peter, GOTTLIEB, Jack, *Ergotism and the Salem Witch Trials*. In: Science [online], 1976, Vol. 194, Issue 4272, s. 1390–1394, [cit. 2018-02-14]. Dostupné z: <http://science.sciencemag.org/content/194/4272/1390>.

Resumé

The crucial topic of the thesis is the reflection of the witchcraft phenomenon and its progression in the course of the history of the United States of America. Therefore, the first part of the thesis presents the definition of witchcraft and tracks the transformation of the relationship between folk magic, witchcraft and the Roman Catholic Church, which is essential for understanding the historical and religious context of the examined case. Possible reasons of the resettlement of the British Puritan population to New England during the 17th century are briefly analyzed as well.

The next part of the thesis deals with the very first cases of witchcraft documented in the area of British colonies of New England (namely Connecticut, Virginia and Massachusetts), with a special focus on the historical anomaly which was the case of Salem in 1692. A detailed examination of the Salem case includes the analysis of possible causes as well as the real consequences and impact on society. Considering this thesis concentrates on the comparison of witch hunts with Arthur Miller's *The Crucible*, a written adaptation of the Salem trial, a brief overview of a search for and subsequent persecution of supposed „witches“ in the 20th century, including the era of McCarthyism, is included, whereas Miller's drama is an allegory to the political processes held in the 1950s.

The final part of the thesis reveals the parallels displayed in Miller's drama that referred to the real persecution of sympathizers of the Communist regime in the United States in the first half of the 20th century. However, Miller was not the only one who used the theme of witchcraft as an allegory illustrating the contemporary political situation, Otakar Vávra and his film adaptation to a historical novel by Václav Kaplický called *Hammer for Witches* is another example. Thus, a brief summary of the witch hunts at château Velké Losiny and of the political situation in former Czechoslovakia in the 1950s could not be omitted.